

SZAKDOLGOZAT

Széles Csenge Emese

Gyógypedagógia szak

Kaposvár

2023



**Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Kapos-
vári Campus**

Gyógypedagógia szak

Az anyanyelv fejlődése, a szókincs formálódása óvodás korban

Belső konzulens: Dr. Demeter Gáborné PhD.

Készítette: Széles Csenge Emese

O4IS18

nappali tagozat

Intézet/Tanszék: Neveléstudományi Intézet

Kaposvár

2023

Tartalom

Célkitűzés.....	5
I. Szakirodalmi áttekintés	
I.1. A nyelvelsajátítás elméletei.....	6
I.2. A mentális lexikon.....	8
I.3. A nyelvfejlődés klasszikus szakaszai.....	10
I.4. Az óvodáskor.....	14
I.5. Az óvodáskori beszéd- és szókincsfejlődés legfontosabb jellemzői.....	15
I.6. Eltérő ütemű fejlődés.....	17
I.7. A szókincs fejlődése iskoláskorban.....	20
II. Összehasonlítás – Meixner Ildikó szókincs-, szótanulás-vizsgálattal végzett kutatási eredmények bemutatása, elemzése, összehasonlítása és jellemzése	
II.1. Óvodai csoportok bemutatása.....	22
II.2. A két kontrollcsoport jellemzése.....	23
II.3. A kutatás célja.....	25
II.4. A vizsgálat módszere.....	26
II.5. Eredmények, jellemző hibák ismertetése.....	26
II.6. Következtetések.....	32
III. Az óvodás korú gyermekek szókincskészletének helyzete, beszédfejlődésük üteme és nyelvi szerkezete – kutatás	
III.1. A választott módszerek.....	33
III.2. Kutatásom eredményeinek elemzése a 4-5 éves gyermekekre vonatkozóan (kérdőív)...34	
III.3. Várható eredmények.....	34
III.4. Kutatásom eredményének elemzése 6-8 éves gyermekekre vonatkozóan (kérdőív).....	42
III.5. A kutatás eredményeinek összegzése.....	48
IV. Interjú óvodapedagógusokkal.....	49
VI.1. Az interjúk összegzése.....	55
V. Szakdolgozat összegzése.....	56

VI. A szakdolgozat tartalmi kivonata.....	57
VII. Felhasznált irodalom.....	58

Célkitűzés

Már első évfolyamos hallgatóként is érdekelt a logopédia. Így amikor a szakirányválasztás küszöbén álltam, egyértelmű volt számomra, hogy az egyik szakiránynak – amennyiben az alkalmassági vizsgán sikerrel járok – biztosan a logopédiát szeretném választani. Mindig is rendkívül érdekesnek találtam azt, ahogy a hangokat képezzük, és elsajátítjuk a beszédet, mint képességet. Éppen ezért döntöttem úgy, hogy szakdolgozatom témájának alapját az anyanyelv fejlődése fogja képezni.

A későbbiekben pedig megfogalmazódott bennem, hogy mélyebben a szókincs formálódását szeretném tanulmányozni, óvodás korú gyermekek körében. Összehasonlítva kiscsoportos, valamint iskolába lépés előtt álló, nagycsoportos gyermekek szókészletét. Emellett az esetleges eltéréseket, korcsoportokra jellemző hiba típusokat tanulmányozni. Mindezt a Meixner-féle szókincsvizsgálati teszttel szeretném véghez vinni. Ezen kívül pedig, figyelembe véve a szülők iskolázottságát, továbbá azt, mi jellemző ebben a két esetben a gyermekek szókincskészletére. Kutatások alapján már tudjuk, hogy 3 éves korban a becsült szókincs 1000-1200 szó közé tehető, míg ez az állapot 6 éves korra 2500-3000-re ugrik. Ezért is tartom nagyon izgalmasnak, a 4-5 és a 6-8 éves korú gyermekek szókincskészletének összehasonlítását, hiszen alig több mint három év leforgása alatt a kétszeresére nő a szókészletük. Azonban azt is érdemes figyelembe venni, hogy a szókincs alakulásához több tényező is hozzájárul, főként a korai életszakaszban. Nagyon fontos például, a felolvasás, meseolvasás, hiszen ez nagyban hozzájárul a gyermekek szókészletének gyarapodásához. Kutatások azt is alátámasztották, hogy azoknak a gyermekeknek, akiknek nem olvastak fel rendszeresen, jóval szegényebb szókincsszámmal rendelkeztek, mint azok, akiknek szüleik ezt napi rendszerességgel tették meg.

Szakdolgozatomban szeretném az anyanyelv fejlődését, valamint a szókincs alakulását röviden jellemezni, összevetve több kutatással. Illetve nélkülözhetetlennek tartom, hogy szakdolgozatom ne csupán az elmélet megvizsgálása és összegzése legyen, hanem egy saját kutatással, vizsgálattal is bizonyított, a gyakorlatban segítségként szolgáló tudás- és tudáshalmaz. Amelyet, bízom benne, hogy rajtam kívül a szakma is javára fordíthat majd. Annak érdekében, hogy ez megvalósulhasson, szeretnék további könyveket, szakirodalmakat és kutatásokat tanulmányozni, illetve különböző interjúkon, kérdőíveken keresztül tájékozódni a témával kapcsolatban. A továbbiakban pedig, óvónőket kérdeznék meg arról, milyen technikákkal, eszközökkel és játékos módszerekkel segítik elő az óvodás gyermekek szókincsének biztosabbá válását, gyarapodását. Emellett hozzájuk intézett kérdéseimen keresztül, arra is szeretnék válaszokat kapni, hogy ők miként vélekednek a jelenlegi és a közelmúlt tapasztalatai alapján a gyermekek

beszédfejlődéséről. Milyen tapasztalataik vannak e téren? Milyen befolyásoló tényezők játszhatnak közre az esetleges problémák kialakulását illetően?

Mindemellett pedig a 4-5 és a 6-8 éves gyermekek szüleinek segítségét is szeretném kérni. Egy-egy online, teljesen anonim módon történő kérdőív kitöltésével, melyben gyermekeik beszédfejlődésének alakulásáról, folyamatáról tájékozódhatnék, különböző kérdések segítségével.

I. Szakirodalmi áttekintés

I.1. A nyelvelsajátítás elméletei

A beszéd elsajátítására vonatkozó különböző nézetek, egymástól eltérő módon, az öröklés, illetve a környezet hatását helyezték előtérbe, ugyanúgy, mint az általános fejlődéseméletek, vagy a tehetség témakörét boncolgató tézisek. A tanuláselméleti megközelítés a gyermek környezetében élő felnőttek által tanítottakat tartja hangsúlyosnak, míg a nativista elmélet az öröklést helyezi előtérbe. Miller szerint az első elmélet „lehetetlen”, a második „misztikus”. A két elmélet mintegy összekapcsolásaként született meg az interakcionista elgondolás, melynek kognitív szempontú képviselői a kognitív képességhez kötik a nyelvelsajátítás feltételeit, míg a kulturális szempontú megközelítés szerint a kommunikáció alapja a „kulturális tanulás”. (Cole és Cole, 2006)

Napjainkra a nyelvészettel foglalkozó kutatók egyetértenek abban, hogy a klasszikus tanuláselméleti megközelítés a véges esetszám miatt nem elfogadható, hiszen a nyelv egy rendkívül bonyolult és kreatív rendszer, ahol a beszédprodukcióban és a megértésben a variációs lehetőségek száma végtelen. Szintén lehetetlen a nyelvtani szabályok elvont elveinek pontos feltérképezése és megtanulása hallás útján, annál is inkább, mert a beszédben, amit a gyermek a környezetében hall, ezek gyakran nem is jelennek meg, illetve nem is következtethetők ki. A genetikailag kódolt, veleszületett képesség, és a tapasztalati úton, tanulás során szerzett ismeretek aránya, összefonódása az, ami jelenleg foglalkoztatja a szakembereket. Fontos kérdés, hogy a kognitív gondolkodási folyamatokban, mely területek azok, amelyek szerepet játszanak a nyelvelsajátításban, illetve, hogy a kognitív képességek vajon az általánosítás, vagy a tartalmi elemek alapján segítik a beszéd megtanulását?

Érdeemes lehet még megemlíteni egy másik nyelvelméleti modellt, a „konstrukciós nyelvten” modelljét, melyet Tomasello dolgozott ki, Lieven és munkatársai, valamint saját kutatásainak nyomán. *(Babarczy, Lukács és Pléh, 2014)*

Lieven hálózatként képzei el a szavakat. Kezdetben ezek nagyon korlátozott hatókörű formák és jelentések lehetnek, melyeket differenciálatlan, fonológiai karakterláncokként képzel el, amely adott esetben például egy tárgy leképezésére szolgálhat. Ez a karakterlánc eleinte nem kapcsolódik semmihez. Később az egymás mellett álló elemek, az őket összekötő „húrok” által kapcsolatba lépnek. A kapcsolat erősségét az ismétlésszám határozza meg, ez a „húr” frekvenciáját növeli, ezáltal kondicionálja az elemek összetartozását. A hálózat asszociációkat hoz létre, olyan karakterláncok között, amelyek forma- és jelentés leképezéseikben közel állnak egymáshoz, így a hálózat folyamatosan fejlődik, és egyre árnyaltabbá válik. A hálózat reagál az adott helyzetben a bejövő információra, azáltal, hogy az adott impulzus és a jelenlegi „tudás” milyen kölcsönhatásban vannak egymással. A szabályszerű viselkedés rögzülése, egy új elem és a már meglévő kapcsolati háló interakciójából adódik. Az, hogy egy adott kapcsolatkészlet milyen mértékben produktív, a típus gyakoriságától, a kapcsolati mintát megerősítő elemek számától és a jellemzők skálájától függ. *(Lieven, 2010)*

Tomasello megállapítása alapján, az első szavak, amelyeket a gyermekek megtanulnak és használnak a felnőtt nyelv által használt szókincs valamennyi fő részéből tartalmaznak elemeket, így szerepelnek közöttük tulajdonnevek, köznevek, névmások, igék, melléknevek és így tovább. A fent nevezettek közül a kivételt néhány kisebb nyelvi egység képezi, amelyek hangtanilag és szemantikailag is, kis jelentőséggel bírnak, mint például kötőszavak és segédigék. A gyermekek beszédtanulásának egyik fő forrását a felnőttekkel való társas interakció adja. A világ számos nyelvén a gyerekek a kezdeti beszédtanulás folyamán könnyebben tanulják meg a főneveket, mint az igéket, és más típusú szavakat. Ez azért érdekes, mert a különböző nyelvekben az igék és egyéb szavak nagyon eltérő módon használatosak, mégis egységességet fedezhetünk fel közöttük. *(Tomasello, 2003)*

I.2. A mentális lexikon

Libárdi, kutatásában kiemeli, hogy a mentális lexikon, valamint annak felépítését és működését érintő kérdések napjainkban is a pszicholingvisztika kiemelt kutatási területét képezik. Azonban a szerző a terület bonyolultságára, komplexitására is felhívja figyelmünket, azzal, hogy a mentális lexikon fogalmának meghatározását megannyi szakember és nyelvész szemüvegén keresztül történő bemutatás végén, mégis arra a következtetésre jut, hogy jelenleg nem lehet egy egységes, mindenre kiterjedő fogalmat meghatározni, a mentális lexikon tekintetében. Azonban, ha közelebb akarunk kerülni a mentális lexikon fogalmához, érdemes az egyes fogalom meghatározásokat áttekinteni, melyek során kialakulhat fejünkben egy, a valamennyi meghatározást magában foglaló összetett definíció. Libárdi, külföldi és magyar szakirodalmat egyaránt felhasználva úgy fogalmaz, hogy minden ember agyában van egy fogalomtár, egy úgynevezett szótár, valamint, emellett egy szabályhalmaz is, mely azért felelős, hogy irányítsa a szótár elemeinek kapcsolatát. Ezt a megközelítést nevezzük mentális grammatikának. A mentális lexikon elnevezés azonban félrevezető lehet, hiszen ez a meghatározás állandóságot fejez ki, azonban a mentális lexikon valódi lényege mindig aktivitást feltételez, hiszen állandó változás az alapja. Banczerowski a mentális lexikont egy folyamatosan bővülő nyelvi tárként definiálja, melyet megannyi fragmentum alkot. Egy-egy fragmentum pedig egy-egy végtelen asszociációs mezőt takar. A rendszer alapját pedig a fragmentumok között érvényesülő analógiák adják. (Libárdi, 2017)

Most, hogy a mentális lexikon fogalmához közelebb kerültünk, érdemes megvizsgálnunk annak szerkezetét is. A mentális lexikont három szerkezeti egységre bonthatjuk le, melyek között szoros kapcsolat áll fenn. A három terület az aktív, a passzív és az éppen aktivált szókincs. Az aktív területet alkotják azok a beszédjelek, melyeket gyakran, a passzív területet pedig, melyeket ritkán használ az adott személy. Az éppen aktivált szókincs pedig, ahogyan a neve is utal rá, az aktív vagy a passzív területről egy adott beszédhelyzetben előhívott szókincset takar. Ahogy említettem, e között a három terület között szoros kapcsolat áll fenn. Ez a kapcsolat jelent egyrészt egy átfedést, másrészt cserélődést vagy átalakulást. Átfedést találhatunk, ha a lexémák elhelyezkedését vizsgáljuk. A lexémák egyaránt lehetnek elemei az aktív és a passzív területnek. Ami a területeket, illetve azok tartalmának cserélődését illeti, meg kell jegyeznünk, hogy a cserélődést, egymásba átalakulást indikáló tényezők közé tartozik az életkor, a felejtés, a tanulás és a különböző tapasztalások is. (Libárdi, 2017)

A mentális lexikon nagyságát illetően szintén nincs egy egységes kép a szakirodalomban. A probléma gyökerét az adja, hogy a „lexikon” összetett jellege miatt egy egyfókuszú,

mennyiségi vizsgálat nem adhat kielégítő választ. Az összetettséget jelenti egyrészt, hogy állandóan változó tényezőről van szó, ahol a folyamatos tanulás, felejtés vagy éppen emlékezés változtatja az aktuális mennyiséget. Ezen felül bonyolítja a helyzetet, hogy a mentális lexikon nem csupán az önálló elemeket foglalja magában, hanem az egyes elemek fonológiai, szemantikai jellemzőit, információkat a környezetéről, valamint a szóelemek egymással való kapcsolatát is. Így a mentális lexikon nagyságát pusztán csak becslésekkel tudjuk megállapítani. (Libárdi, 2017)

De hogyan is tárolódnak az információk a mentális lexikonunkban? Elsősorban érdemes tisztázni, hogy milyen egységeket tárol a mentális lexikon. Erre az a válasz, hogy a nyelvészetben a legáltalánosabb hivatkozási egységként is szolgáló szót tárol a lexikon. Azonban a szó definíciójának meghatározása sem egyszerű feladat a nyelvészek számára, hiszen a fent ismertetteken túl, további nehézségeket jelent. A szerző, művében az úgynevezett „grammatikai szó” fogalmával dolgozik, amely egy olyan egységet jelent, hogy kontrasztív és kombinálhatósági funkciót is rejt egyaránt magában. (Libárdi, 2017)

A mentális lexikon meghatározását azonban nem csak a fentebb tárgyalt módszerekkel tehetjük meg, hiszen a lexikon felépítését számos másik modell mentén is vizsgálhatjuk. Az egyik vizsgálati modell szerint a mentális lexikont alkotó szavak további elemekre bonthatók, bizonyos szemantikai jegyek, „jelentésatomok” alapján. A velünk született „primitívák” a tanulási folyamatban a szavak, fogalmak jelentéstartalmának beépülésében segítenek. Egy másik elképzelés szerint a mentális lexikon egy olyan háló, melyben a szavak kapcsolódásának alapját azok jelentésbeli asszociációja adja. (Libárdi, 2017)

Homogén azonban a szakirodalom a tekintetben, hogy a lexikonban az elemek minden esetben kapcsolódnak-e egymáshoz, mely kapcsolatok lexikai-fonetikai, vagy fogalmi-szemantikai kapcsolatot jelentenek. (Libárdi, 2017)

A mentális lexikonban azonban, az eddig vizsgáltakon felül nem csak szavak helyezkednek el, hanem a világról alkotott tudásunk is. Ennek jelentősége abban is rejlik, hogy egy-egy szó jelentését tapasztalataink befolyásolják, így a szó múltbeli élményeink alapján idéz elő más-más jelentést bennünk. (Libárdi, 2017)

A szavak a mentális lexikonunkban az emlékezet során őrződnek meg, melyhez azonban szükséges a verbális kommunikáció. Ebben a körben kiemelten fontos szerepe van a memotechnikai eszközöknek, a ritmizálásnak, ismétlésnek, melyek által komplex gondolkodás fejlődhet ki. Ennek az a magyarázata, hogy a rímes formák alkalmazása során a fonetikai

kapcsolatok aktiválódnak gyakrabban, illetve maga a köznyelvi forma alkalmazása során a szintaktikai-szemantikai kapcsolatok. *(Libárdi, 2017)*

A témát kutató szakemberek egy része szerint minden esetben szükséges a szó azonosításához az akusztikai szerkezet és a szógyakoriság vizsgálata, amely a szó aktív, vagy a passzív területen való elhelyezkedésének meghatározásában játszik nagy szerepet. Míg más, további álláspont szerint az artikulációs tempó szerepe vitathatatlan, hiszen kiváltképp a gyermekkorban a gyors beszédtempó kifejezetten nehezíti a megértést. Azonban a beszédtempó mellett további szupraszegmentális jegyek is fontos szerepet játszanak a beszéd feldolgozásában. Ezen befolyásoló tényezők közé tartozik a szünet, a hangsúly, valamint a hanglejtés, továbbá a ritmus is. A fent megjelölt szupraszegmentumokon felül, a beszéd megértését és feldolgozását támogató tényező ezenfelül a vizuális észlelés, a beszélő által végzett artikulációs mozgások, melyek mankót nyújtanak a befogadó számára. *(Diószegi, 2009)*

I.3. A nyelvfejlődés klasszikus szakaszai

A kisgyermek beszédfejlődése rendkívül gyors folyamat, melynek során a környezetükben előforduló hibás nyelvi anyag ellenére képesek a helyes nyelvtani struktúrák elsajátítására, de ez csak bizonyos életkorig lehetséges, 6-7 éves korig, melyet „biológiai sorompó”-nak is neveznek. *(Babarczy, Lukács és Pléh, 2014)*

A nyelvelsajátítás meglehetősen komplex folyamat, de a gyermekek mégis képesek megtanulni a szavak jelentését, illetve a szavakat oly módon használni, rendezni, hogy a hallgató számára az érthető legyen. Erre a bonyolult folyamatra, melynek végén az emberi kommunikáció áll, semelyik más faj nem képes a természetben.

A nyelvelsajátítás első öt évében a kisgyermekek átlagosan egy két óránként tanulnak meg egy szót. Ez elképesztő sebességnek számít a tanulásban. De a növekedési görbe ebben az időszakban pozitívan gyorsul, így az óvodai időszak felé sokkal gyorsabb ütemben tanulnak a gyerekek. Valójában a nyelvelsajátítás első évében, egy-két éves korban a gyerekek csak napi egy új szót tanulnak meg, mely kis idő múltával már inkább heti egy szót jelent. *(Tomasello, 2003)*

Mint ahogy Kodály Zoltán a zenei nevelés megkezdését a születés előtt kilenc hónappal, a magzati létben tartotta a legideálisabbnak, ugyanúgy a beszéd és a nyelv elsajátításának első szakasza szintén a perinatális időszak.

A gyermekek első hat életéve a fejlődés szempontjából rendkívüli jelentőséggel bír. Ez egy szenzitív szakasz, ahol a külső ingerek befogadása a legintenzívebben történik meg, és mint ahogy már említettem, a végére körülbelül be is záródik a nyelvelsajátítás lehetséges intervalluma, az első biológiai sorompó hatása miatt. Az óvodás korú gyermekek nyelvi fejlődésének vizsgálatakor elengedhetetlen az óvodáskor előtti fejlődési szakaszok áttekintése is.

A csecsemők már születésükkor képesek megkülönböztetni a beszédhangokat egyéb hangoktól, sőt az édesanyjuk hangját a többi felnőtt hangjától. Bár az ő kommunikációjuk előre a sírásra és a különböző arc kifejezésekre korlátozódik, rendkívüli fejlődésen mennek keresztül már az első hónapokban is. A gügyögéssel körülbelül egyidőben jelenik meg a szociális mosoly, két és fél hónapos kor körül, majd elsődlegesen az anya és gyermeke között, de más felnőttekkel való kapcsolatukban is már interakcióról beszélhetünk, a gyermek 3 hónapos korára. Ez lehet a kölcsönös mosolyban, felelhető gügyögésben, vagy egyéb hangadásban megnyilvánuló párbeszéd, ezt nevezzük „elsődleges interszubjektivitás”-nak. (Cole és Cole, 2006)

Ezzel szemben beszélhetünk „másodlagos interszubjektivitás”-ról is, ez pedig egy harmadik személyre, tárgyra vagy cselekvésre vonatkozó élmény megosztását teszi lehetővé a csecsemő és a felnőtt között, átlagosan ez a 6-9 hónap közötti időre tehető. Tulajdonképpen ez az alapja a nyelvelsajátításnak, hiszen a beszéd tanulásakor a beszélő információkat oszt meg a világról a gyermekkel, aki értelmezi, hogy a közös figyelmük középpontjában álló dologról van szó. A mutató is ennek a felismerésnek a része, és a gyermek a mutatóval ugyanúgy kommunikál. (Tomasello, 2003)

A Cole szerzőpáros, a nyelv fejlődésének vizsgálatakor, a nyelv négy alrendszerét különbözteti meg. Ezek tehát a hangok, a szavak, a mondatok és a nyelvhasználat.

Hangok: A hangok pontos, az adott nyelvhez tartozó kiejtése évekig tartó folyamat. Nem egységes, gyermekenként is különböző lehet, és előfordul, hogy bizonyos hangok helyes kiejtése hosszabb gyakorlást igényelnek. A gyermekek ebben az időszakban behelyettesíthetik a nehezebben elsajátítható hangokat más hangokkal, vagy rövidíthetik a szavakat, és csak 2-3 hanggal fejezik ki azokat.

Szavak: Az igazi szavak megjelenését a szerzők az első év végére teszik. Ebben a folyamatban a gyermekek és a felnőttek folyamatos interakcióban vannak egymással, annak érdekében, hogy megértsék egymást, erősítve, vagy elvetve egy-egy hangsort, a jelentés függvényében. A gyermekek egyre jobban megtanulják, hogy a szavakkal hogyan emeljék új szintre

kommunikációjukat azáltal, hogy számukra kedvező cselekvéseket idézzenek elő, illetve irányítsák azokat. Tehát a „szavak, mint közvetítők” jelennek meg a fejlődés során.

Az első ábrán a gyermekek átlagos szókincsének alakulását láthatjuk a második életévükig. A nyelv elsajátításában az egyes gyermekek között természetesen jelentős különbségek is előfordulhatnak.

Életkor (hónap)	Szavak (darabszám)
13-14	10
17-18	50
24	200-300

1. táblázat: A szókincs alakulása 2 éves korig (Cole és Cole, 2006), 308-309. oldal alapján

A gyermekek passzív szókincese azonban ennél sokkal nagyobb. Az aktív és passzív szókincs a mentális lexikon tárgyalásánál már megjelenik szakdolgozatom korábbi részében. A kezdeti szókincs jelentős részét a főnevek 65%-ban teszik ki. 2 éves kor körül ez az arány 50% alá csökken, majd megjelennek a viszonzyszavak is, mint például a „nincs”, vagy az „itt”. A „nem”, már jóval hamarabb, az első szavak között jelenik meg, hiszen fontos funkciója van az elutasításban és a tagadásban.

Erre az időszakra tehető azoknak a szavaknak a megjelenése is, amelyek a gyermekek örömet vagy sikertelenségét hivatottak kifejezni, ilyen a „kész”, a „hurrá”, illetve a „juj” szavak. Mivel azonban az egyes szavakat nem lehet egy az egyben leképezni, egy-egy tárgyra, vagy cselekvésre, azok többértelműsége problémát okozhat a gyermekek számára. Egyes szavak jelentését kiterjesztik, másokét beszűkítik, akár egy konkrét dolog, tárgy megnevezésére. Ennek kiküszöbölésére, a környezetükben használt szavakat folyamatosan megfigyelik, viszonyítják az adott környezethez, és így emelik be saját nyelvrendszerükbe, nyelvhasználatukba. Az absztraháló képességük fejlődésével lesznek képesek arra, hogy egyre pontosabban, megfelelő jelentésrendszerben használják a szavakat.

A korai szavak a beszédet elsajátító gyermeknél csak a megfelelő gesztusokkal, mimikával, és az adott kontextusban értelmezve tekinthetők mondatértékűnek. Azonban még a két, vagy akár a több szóból álló megnyilvánulások sem tekinthetők mondatnak, hiszen a gyermeki használatban többféle értelmezésük is lehetséges. Ennek ellenére a szavak közti kapcsolattal már új jelentéssel bővíthet a mondanivalójuk, ezáltal ez a folyamat, a beszéd magasabb szintjeként értelmezhető. (Cole és Cole, 2006)

Egyes kutatók azt állították, hogy körülbelül 18 hónapos korukban sok gyermeknek úgymond kitör a szókincse, “mindennek van neve”. Vannak olyan kutatások, amelyek alátámasztják a szókincs úgynevezett felrobbanásának gondolatát is, amely azt jelenti, hogy ebben a korban a kisgyermekek szókincse ugrásszerűen megnövekszik. Ezt a folyamatot valójában a szótanulás arányának fokozatos növekedése idézi elő.

A gyerekek a legkorábbi többszavas kifejezéseiket azért hozzák létre, hogy sok, egymással nagyon hasonló dologról beszéljenek, amikről korábban pusztán csak holofrázisokkal tudtak beszélni. Körülbelül 18 hónapos koruktól kezdve a legtöbb gyerek kettő szót, vagy holofrázist is kombinál, melyek ebben a korban azonos státusszal bírnak. A szóösszetételek vagy kifejezések meghatározó jellemzője, hogy a tapasztalást több, szimbolizálható egységre osztják fel.

Tomasello szerint a kisgyermekek már a korai életkorban, akár 22 hónapos koruktól kezdődően létrehoznak nyelvi kategóriákat, különösen a nyelvi elemek azon típusainak megfelelő kategóriákat, amelyek meghatározott szerepet játszhattak adott, általuk ismert sémákban. (Tomasello, 2003)

Mondatok és nyelvhasználat: 2 éves kortól ugrásszerűen növekszik a szókincs, összetett és változatos mondatok jelennek meg, melyek nyelvtani szerkezetüket tekintve is sokszínűek lehetnek. A 2 és 6 éves kor közötti időszakban tanulják meg a gyermekek a beszédben fellelhető „nyelvtani szabályok” helyes használatát. A „pragmatikus nyelvhasználat” teszi lehetővé, hogy egy adott szituációban megtalálják azokat a szavakat, amelyekkel a legmegfelelőbben ki tudják fejezni magukat, helyes nyelvtani szerkezetet használva. A valódi kommunikáció, a „társas konvenciók” és a „hallgató figyelembevétel”-nek megjelenésével egészül ki. Ezen készségek fejlődése a 2,5-8 éves korra tehető. (Cole és Cole, 2006)

Szakasz	Tipikus kor (év; hónap)	Jellemzők
Nyelv-előtti szakasz	0;0–1;0	beszédészlelés, hangkészlet gyakorlása, gügyögés
Egyszavas szakasz	1;0–1;6	egyetlen szóból álló mondatok, gyarapodó receptív és aktív szókincs
Telegrafikus szakasz	1;6–2;0	két-három szóból áll egy mondat, nyelvtani elemek többnyire hiányoznak, a szavak száma gyorsan növekszik
Korai nyelvtani szakasz	2;0–2;6	nyelvtani elemek megjelenése, növekvő mondathossz, de még sok a hiba, a hibák jellemzően egyes nyelvtani minták túláltalánosítására utalnak
Fejlett nyelvtani szakasz	2;6–6;0	a szintaxis kialakulása, a hibák fokozatos eltűnése

2. táblázat: A nyelvfejlődés klasszikus szakaszai (Babarczy, Lukács, és Pléh, 2014)

I.4. Az óvodáskor

Az óvodáskor meghatározó szerepet tölt be a gyermekek fejlődése során. Erre az időszakra a gyermekeknek természetes igényük van a kortársakkal való interakciókra. Ennek lehet megfelelő színtere az óvoda. Még egy megfelelő kötődésű, normál személyiségfejlődésű gyermek számára is kihívásokkal teli lehet ez az időszak, hiszen az eddigi „függőleges struktúrából”, melyet a család képviselt, és ahol a ranglétrán alul helyezkedett el, egy „vízszintes elrendeződésű” közegbe kerül, ahol mindenki azonos szinten van, és kinek-kinek a saját képességei, habitusa szerint kell megkeresni a helyét a hierarchikus rendszerben, „megvívni a harcát” a pozíciójáért.

Ranschburg szerint az óvodába kerüléskor éppen ezért még nem beszélhetünk csoportról, csak egymás mellett játszó gyerekekről. Azt a jelenséget, melynek során az óvodás gyermekek egyedül játszanak, miközben társaik mellettük ugyanezt teszik, és tevékenységüket a játékhoz kapcsolódó beszéddel kísérik, Piaget „kollektív monológ”-nak nevezi. Az óvodások, ebben a szituációban különböző játékokkal játszanak, és látszólag ügyet sem vetnek a többiekre, mégis érzik, hogy társaik is körülöttük vannak, ezáltal válik ez a szituáció kollektívvá. (Ranschburg, 2009)

A következő években egyre jobban beilleszkednek az óvodai közösségbe, immár egy-egy csoport tagjaként. A kötetlen hangvétel, a lazább forma, a kis csoportos foglalkozások módot adnak a haladásra, hiszen a képességek és tulajdonságok fejlődése előfeltétele a magasabb szinten álló tevékenységeknek. A játékos tanulási módozatok újabb és újabb tevékenységi

formát alakítanak ki, amelyek a hétköznapi életben és a tanulásban fejtik ki jótékony hatásukat. A tudatos fejlesztés során nagy szerepet kap az önkéntesség és az önállóság is.

Az együtt töltött tevékenységek során a gátlás alóli felszabadulás funkciófokozó hatása érvényesül, a pozitív érzelmek pozitív lenyomatot képeznek a gyerekekben, a vidámság és kötetlen hangvétel hatása felfokozza a foglalkozás hatékonyságát, amely a kellemes, örömteli élményekhez kapcsolódva maradandó lesz.

Fejlődnek a társas kapcsolatok, a közösségi élet, hiszen az együttes tevékenység, a közös játék minden résztvevőt formál. Ezen tevékenységek nemcsak egyszerű interakciós szerkezetű találkozások, hanem a reagálási módoktól is függő tranzakciós folyamatok, akár csak a mindennapi élet. Az óvoda jó lehetőséget nyújt a csoportot alkotó egyének képességstruktúráinak, egyéni sajátosságainak, gondolkodási és viselkedéselemeinek megismeréséhez. Az információ-szerző, feldolgozó, tároló folyamatok során stratégiák fejlődnek, amelyek beépülnek a viselkedésbe, és gondolkodásba.

I.5. Az óvodáskori beszéd- és szókincsfejlődés legfontosabb jellemzői

Neuberger, a Gósy által „verbális mámor”-nak nevezett jelenséget taglalva megjegyzi, hogy a gyermekek három-négyéves korára az igék túlsúlya lesz jellemző. A magyarhoz hasonló szerkezetű, úgynevezett agglutináló nyelvekben a toldalékok sokfélesége megnehezíti a szabályok felismerését a gyermekek számára. Éppen ezért a gyermekek a hallott minták alapján, kreatívan, a minták rendszerbe foglalásával, valamint utánzás révén építik be a szavakat a nyelvtani rendszerükbe. Ehhez az „analógiás tanulás” módszerét alkalmazzák, melynek során egy, már ismert minta analógiájára építik fel az új sémát. Ennek következményeképpen jelenhetnek meg az „analógiás tévesztések”, melyek „túláltalánosítások, túlszabályozások” révén jönnek létre. A rendhagyó ragozású, vagy kivételt képező szavak esetében gyakoriak lehetnek ezek a jelenségek.

Az „önkéntes jelentésadás” példája a gyermeki kreativitáson túl azzal a jelenséggel is magyarázható, hogy a gyermekek a számukra ismeretlen világot az ismert információik alapján pótolják ki. A gyermek magához képest érzékeli a világot, gondolkodása intuitív és amiről nincsenek ismeretei, azt saját élményein keresztül próbálja értelmezhetővé tenni. (Neuberger, 2017)

Ranschburg a tagadás, a kérdőszavak, a háromszavas mondatok, valamint a bővített mondatok megjelenése alapján, illetve a nyelv szociális funkciója, és a nyelv viselkedésszabályozó funkciója alapján osztályozza az óvodáskori beszédfejlődést.

A tagadás - mint ahogy már szakdolgozatomban említettem - kétéves korban megjelenik, de az óvodáskorban még változik, fejlődik a használata. Az óvodáskor elején, a dackorszak megjelenésekor találkozhatunk vele, az utasítások és a kínálatok tagadása során. Általában a gyermekek beszédfejlődése folyamán elsőként megfigyelhető, hogy a három szónál hosszabb mondatok tartalmazzak tagadást. Az „akarok” feltűnésével, egyre árnyaltabban különül el a gyermekek beszédében az utasítások tagadása. Az udvarias „nem kérek”, a nyersebb „nem kell”, a kínálat visszautasítására vonatkozik, míg a „nem akarok”, az utasítások tagadását jelenti.

A kérdőszavak megjelenése a gyermeki beszédfejlődésben, hosszú időszakot ölel fel. A kezdeti, kérdő hangsúllyal feltett mondatok, általában a felnőtt szavainak ismétlésével jönnek létre. Körülbelül kétéves kor után kezdődik meg a kérdőszavak használata. Ezek a „hol?, mi?, kinek?, ki?” sorrendben tűnnek fel a gyermeki beszédben. Tulajdonképpen ezt a korszakot „mi ez?” korszaknak is nevezhetjük, mely a harmadik életévben jelenik meg. A „miért? mikor?, és hogyan?” kérdések már az összefüggésekre, az idői viszonyításokra, és a módra is rákérdeznek, ezek egy fejlettebb gondolkodási szint meglétéhez köthetők, mely a három és fél-négy éves korra tehető.

A háromszavas mondatok esetében általában a melléknevek játszanak meghatározó szerepet. A melléknévpárok használata azonban nem minden esetben megy gördülékenyen a gyermekek számára. Általában a pozitív jelentésű mellékneveket tanulják meg előbb, és a negatív jelentésű később épül be, ez a dimenzió belüli irány tévesztésre utal, ami öt éves kor után már legtöbbször rögzül.

A nyelvfejlődés következő állomása a **bővített mondatok** használata. Ekkor a gyermekek, akár több, összefüggő gondolatot is képesek egy mondatban kifejezni. Már háromévesen használják az „és, ha, mikor, mert” kötőszavakat, két gondolat összekapcsolására. Öt-hat éves korig jellemző rájuk, hogy mondanivalójukat időrendben helyezik el, és ők is jobban megértik a felnőttek által időrendbe állított mondatokat. A bővített mondatok használata során, először az úgynevezett, „relatív mellékmondat”-tal, az „az” mutatószó segítségével fejezik ki például a kéréseiket: „Itt van az, ami erre nekem kell!” Később már beleillesztik a főnevet is a mondataikba.

A nyelv szociális funkciója már másfél éves korban megfigyelhető, amikor a gyermek, a felnőttek felszólítására, vagy kérésére adekvát módon reagál. Kezdetben utánnézéssel, később „saját dialógusok” megalkotásával képes a felnőttekkel való beszélgetésre. Ez az óvodás korosztályra már jellemző. A négyévesek már nemcsak „kollektív monológ”-ot folytatnak gyermektársaságban, hanem valódi párbeszédre is képesek. Az érzelmek és érzések kifejezése is

inkább erre a korosztályra jellemző. Később, öt-hatéves korra már a szociális konvenciókhoz való igazodás jobban megfigyelhető, akár a felnőttekkel, akár kortársaikkal beszélgetnek. Ennek az oka, hogy már képesek belehelyezkedni egy másik ember perspektívájába, felismerni, hogy mások nézőpontja különbözhet az övéktől. Ez a magatartás a játékbabával, „szülőnyelven” való beszédben, illetve kisebb gyermekkel való beszélgetés során is megfigyelhető.

Ranschburg szerint a **nyelv viselkedésszabályozó** funkciója szintén fontos állomása a gyermeki nyelv fejlődésének. Ez a különböző életkorú gyermekeknél különböző módon érvényesül. Felnőtt-gyermek szituációban, valamint az önszabályozó, a gyermek önmagának adott verbális utasítások esetében egyaránt megfigyelhető.

Óvodáskor előtt, általában a cselekvés közben érkező tiltó utasítást, figyelmen kívül hagyják a gyermekek. Ugyanez vonatkozik az erősebb hangerővel adott utasításokra is. Ebben az esetben az utasítások pozitív, vagy negatív volta elhanyagolható, a kisebbek általában az utasítás hangerejére reagálnak, a halkabb utasítást jobban képesek végrehajtani. A nyelv viselkedésszabályozó funkciójának fejlődésével, az életkor előrehaladtával, az óvodáskorban, már különbséget tudnak tenni az utasítás előjelét illetően.

A gyermekek saját maguknak adott utasításaik pedig akkor a leghatékonyabbak, ha azok a cselekvéssel egyidőben történnek. Ebben az esetben a szavak értelme, az, hogy kapcsolódnak-e az adott tevékenységhez, nem játszik szerepet.

Az az anyanyelvi rendszer, melyben a gyermek a környezete nyelvén hibátlanul fejezi ki magát, és környezetével is képes megértetni magát, az óvodáskor végére alakul ki. (Ranschburg, 2009)

I.6. Eltérő ütemű fejlődés

„Minden olyan esetben, amikor a nyelv/beszéd elsajátítása, kompetenciája, használata megnyilvánulásának bármely formája (írott nyelv, beszélt nyelv, jelnyelv) eltér a többségi nyelvhasználóétól, a tipikustól való minőségi/mennyiségi eltérés függvényében (időbeliség, kiterjedtség, tüneti szerveződés, kóroktan, súlyosság) beszélhetünk beszédsérülésről, beszéd- és nyelvi elmaradásról, beszéd- és nyelvi zavarról, beszédbeli akadályozottságról, beszéd fogyatékos-ságról.” (Fehérné, 2009)

A magzati, a születés körüli, illetve a korai posztnatális károsodások a gyermekek eltérő, vagy atipikus fejlődéséhez vezethetnek. Ezek lehetnek az érzékszervi károsodások, a központi idegrendszer ért airtalmak, valamint a különböző szindrómák, és környezeti hatások. Ezek súlyosabb esetben fogyatékos-ságot, enyhébb esetben lassabb ütemű, vagy megkésett fejlődésmenetet eredményezhetnek.

A probléma észlelése egyes esetekben már az anyaméhben megtörténik, ekkor újabb vizsgálatok válhatnak szükségessé, illetve egyes esetekben speciális újszülött intenzív osztályra kerülés lehetősége is szóba kerülhet. A születés után az újszülött korai fejlesztéséről, terápiás ellátásáról is döntenek, mely a kórházi zárójelentésen is megjelenik.

A hazaadást követően a védőnő folyamatosan figyelemmel kíséri a kis gondozott fejlődését. Ehhez felhasználja a szűrővizsgálatok eredményeit, a tanácsadás és a családlátogatások tapasztalatait, valamint a szülőkkel való beszélgetések, és a szülői kérdőív segítségével tárja fel a problémát. Ezt követően gyanúját jelzi a gyermekorvos felé, aki dönt a további vizsgálatok szükségességéről, vagy a pedagógiai szakszolgálathoz irányítja a szülőket.

Előfordulhat, hogy a szülő észlel megkésett pszichomotoros, vagy nyelvi fejlődést, ekkor a gyermekorvos beutalhatja a gyermeket neurológiai vizsgálatra, vagy egyéb, szakvizsgálatra, gasztroenterológiai, fül-orr-gégészeti, szemészeti, továbbá genetikai szakrendelésre. Amennyiben a diagnózis szükségessé teszi, a gyermek speciális terápiája megkezdődhet az illetékes pedagógiai szakszolgálatnál.

Egyes esetekben a bölcsőde, a bölcsődei ellátást is biztosító óvoda vagy a család- és gyermekjóléti szolgálat szakemberei is felfigyelhetnek az esetleges rendellenességekre, ekkor szintén a házi gyermekorvos dönt a további vizsgálatokról, illetve a terápia szükségességéről. *(Büki, Gallai és Paksy, 2004)*

A korai intervenció szükségességét természetesen nem kell bizonyítani. Számos tanulmány és felmérés bizonyította, hogy mennyit ér a problémák korai feltárása és orvoslása. Tulajdonképpen a korai intervenció azon szolgáltatások összességét jelenti, amit a gyermek és családja az óvodáskor előtt megkap, amennyiben a gyermeknél fejlődési rendellenesség tapasztalható, vagy pszichés fejlődési zavara van, illetve szociális hátránnyal küzd. Hatása az egyén szintjén a hátránykompenzáció, a tanulási esélyek növelése esetében jelentős, a család szintjén a szülői kompetencia erősítésében játszik szerepet, de társadalmi szintű következménye a fogyatékos gyermek sikeres társadalmi beilleszkedése esetén, a későbbi költségcsökkentő hatásban mutatkozik meg. *(Kereki, 2015)*

A korai felfedezés megkönnyíti a korai ellátást is, melynek a születéstől az óvodáskorig terjedő időszakban kiemelt jelentősége van, a prekognitív és kognitív készségek kialakulása szempontjából. Ez a szenzitív szakasz az, amely lehetővé teszi a hátrányok csökkentését és a kompenzációt. A speciális ellátások megszervezése a fejlődési rizikók, a gyengébben funkcionáló területek célzott fejlesztését szolgálja, a szakemberek összehangolt együttműködésének köszönhetően. Ugyanakkor a szülők folyamatos tájékoztatása és partnerként való kezelése szintén rendkívül fontos, a tanácsadás, és a fejlesztés folyamatába való bevonásuk által.

Ebben az esetben az egészségügy, a szociális szféra és az oktatás interdiszciplináris együttműködésére van szükség a gyermekek sikeres ellátása érdekében.

Az óvoda a gyermekeknél évente bemeneti és kimeneti méréseket, megfigyeléseket végez. A gyermekek fejlődését nyomon követő dokumentációt Porkolábné Balogh Katalin: „Komplex Prevenció Óvodai Programcsomag” átdolgozott mérőlapjai alapján végzik, amely tartalmazza a gyermek anamnézisének, valamint az értelmi, a testi, a szociális és verbális képességének fejlődésével kapcsolatos információkat az óvodai nevelés teljes időszakára kiterjedően.

A gyermekek fejlődését a napi tevékenységek során állandóan figyelemmel kíséri az óvodapedagógus, megfigyelési szempontok alapján. Ez abban segíti a szakembereket, hogy az óvoda mindennapi életében, a szabad és szervezett foglalkozások alkalmával felfigyeljen a gyermek jellegzetes viselkedésmódjaira. A benne felsorolt viselkedési tünetegyüttesek speciális jelzői lehetnek az enyhe agyi diszfunkciózavaros gyermekek felismerésének, így a szükséges támogató nevelés egészen korán elkezdhető. *(Balászné, Porkolábné és Szaitzné, 2009)*

Macher kutatásában 100, tanulásban akadályozott tanulót vizsgált, 6;10 és 7;4 év, valamint 9;10 és 10;4 év közöttieket. A „Meixner-féle aktív szótanulás próba” vizsgálóeljárás során, a két korcsoportban, a 6-8 éveseknek, illetve a 9-10 éveseknek összeállított 30 képsorból álló sorozatokat kellett, előzetes bemutatás után megnevezni. A teszt a természetes szótanulás folyamatát követi, és arra ad választ, hogy a gyermek képes-e előhívni az adott szót a mentális lexikonjából.

A kutatás során igazolást nyert, hogy a hiányos kognitív képességekkel rendelkező tanulóknál szótanulási és szóaktiválási nehézségek jelentek meg. A szóaktiválásban körülbelül 6 évvel maradnak el ép társaiktól, ami az iskolai előmenetelük során markáns problémaként jelentkezhet. A vizsgálat rámutatott arra is, hogy az ő esetükben a szótanulás és a szóaktiválás között „nagyobb együttjárás” tapasztalható, mint a kontrollcsoportnál, ami arra utalhat, hogy ez talán egy „túlélési stratégia” lehet részükről a gyengébben támogató kognitív képességek mellett. A gyengébb teljesítmény összefüggésben lehet a figyelem és a munkamemória hiányosságaival is. A nyelvhasználat differenciálatlansága a körülírásban mutatkozott meg, de gyakoriak voltak a tévesztések főfogalmon belül, a megtapadás miatt, illetve a „hangzási hasonlóság” alapján történő hibázás is megfigyelhető volt. Ez utóbbi az auditív észlelés alulműködésére utalhat.

A szakember felhívja a figyelmet egy, az iskolás kort megelőző, komplex, a nyelvi fejlesztést megcélzó előkészítő tevékenységre, mely megalapozhatja az írott nyelv elsajátítását. Ezt az ép értelmű gyermekek esetében is javasolja. *(Macher, 2016)*

I.7. A szókincs fejlődése iskoláskorban

Neuberger, tanulmányában a „definícióalkotás, a spontán beszéd és a szóasszociációk” vizsgálataira vonatkozó kutatásokat, és azok eredményeit foglalta össze.

A definícióalkotás vizsgálatban 2 kutatócsoport munkáját elemezte. A Bóna-Imre szerzőpáros által vizsgált korosztály az 5-9 éveseket foglalta magába, míg a Nagy-Varga féle elemzés a 16-18 éves gimnazisták jelentéskonstruálási folyamataiba engedett bepillantást. Megállapították, hogy a „szójelentés-meghatározás” szintje egyenes arányosságot mutat az életkor növekedésével. A definíciók megalkotása során a 9 évesek már körülbelül a gimnazisták és a fiatal felnőttek megfigyelt szintjén teljesítettek, ők már „definícióalkotási stratégiákat” használtak, a magyarázatukat egy fölérendelt fogalommal kezdték. Ez a tendencia a 17 évesek egyharmadára volt jellemző. A fiatalabb korosztály még nem volt birtokában ennek a technikának. Az általuk alkotott definíciók azonban hasznosak lehetnek a gyermekek gondolkodási folyamatainak, a gondolkodás szintjeinek vizsgálatakor, illetve általuk következtethetünk a „nyelvi tudatosság” fejlődésére is. Ezek a kutatások a szókincs vizsgálatára, valamint a kognitív gondolkodási folyamatok, illetve az elvont fogalmi gondolkodás, és absztraháló képesség feltérképezésére is lehetőséget biztosítottak.

A spontán beszédben előforduló lexikai elemeket 7-9, 6-14, és 11-13 éves korú gyerekek esetében tanulmányozták. A gyermek mintát, a felnőttek vizsgálatával összevetve a „funkciószavak” gyakorisága, illetve hasonlósága volt megállapítható. („a, az, hogy, és, van, nem, ez”) A „tartalmas szavak” aránya a felnőttek esetében magasabb volt, 58,8%, míg ugyanez az adat a 7 éveseknél 44,3%, a nyolcéveseknél 41%, a 9 éveseknél pedig 45,3%-ot mutatott.

A szófajok vizsgálata során a főnevek a 6-11 évesek körében 17-21%-ot tettek ki, az igék pedig 15-17%-ot. A melléknevek száma meglehetősen kevés, mind a gyermekek, mind pedig a felnőttek esetében, csupán 6%.

Harmadikként került sor a „szóasszociációs módszer”-rel végzett kutatások bemutatására, melynek során 12-13 és 16-18 éves tanulók 15 percen keresztül aktiváltak és jegyeztek le szavakat. Itt is a főnevek aránya volt a legmagasabb, mintegy 71-85%, valamint megfigyelhető volt a szókincsbővülés az életkor előrehaladtával. A diákok a mindennapi életből vették szavakat, melyek között szerepeltek az iskolával, az otthonnal, az öltözködéssel, továbbá a szabadidővel kapcsolatos szavak is egyaránt. (Neuberger, 2017)

II. Összehasonlítás – Meixner Ildikó szókincs-, szótanulás-vizsgálattal végzett kutatási eredmények bemutatása, elemzése, összehasonlítása és jellemzése

Az szakirodalmi háttér áttekintése mellett fontosnak tartottam, hogy ne csak elméletben ismerjem meg a szókincs alakulását, hanem valamilyen módon a gyakorlatban is lássam és alkalmazzam a tanult és áttekintett ismereteket. Ezért mindenképpen szerettem volna én magam is elkészíteni egy kutatást. Amellyel képet kaphatok az óvodás gyermekek szókincsének jelenlegi állapotáról, mindazonáltal pedig fontosnak tartottam, hogy tapasztalatot is szerezzek ebben a témában. A kezdetekben viszont nem volt konkrét elképzelésem, hogyan is foghatnék hozzá ehhez a vizsgálathoz, a sötétben tapogatóztam. Később eszembe jutott a Meixner Ildikó által elkészített szókincs-, szótanulás-vizsgálat, melyet a logopédiai kurzusokon ismertem meg. Így hát egyértelművé vált számomra, hogy ezzel a vizsgálattal szeretnék dolgozni a kutatás sikerességének érdekében.

Így alkotja szakdolgozatom egyik fő részét az az elemzés, amely a szókincs formálódásával, fejlődésével foglalkozik. Arra irányulóan, megvizsgálva, hogy milyen állapotban van az óvodás gyermekek, - kis-, és nagycsoportos óvodások - tehát a 4-5, illetve a 6-8 éves korú gyermekek szókincsének készlete, óvodába lépéstől, az iskolába lépés előtti időszakig. Ehhez a kutatáshoz, amint azt már fent említettem, nem mást, mint a Meixner Ildikó által kidolgozott szókincs-, szótanulás-próba volt segítségemre.

A vizsgálatot a Karádi Napközi Otthonos Óvodában végeztem el, 2022 tavaszán, egy áprilisi, illetve egy májusi napon. Céлом a kutatással az volt, hogy feltérképezsem, megvizsgáljam a 4-5, illetve a 6-8 éves gyermekek aktuális szókinckészletének helyzetét. Valamint arra is kíváncsi voltam, milyen állapotban van, mi jellemzi e két különböző életkorban eme folyamatot. Az óvodai nevelésben-oktatásban részesülő gyermekek szótanulási, szóaktiválási folyamatait megvizsgálva a korcsoportoknál jelentkező jellegzetes hibáikra is kitérve.

Továbbá, szerettem volna látni azt is, hogy miként reagálnak ebben a helyzetben a gyermekek. Ezen belül pedig, különösképpen arra voltam kíváncsi, hogy mennyire lesznek közvetlenek, együttműködőek, motiválhatóak és kitartók, vagy éppen ellenkezőleg, motiválatlanok, bátortalanok és nem jellemzi majd együttműködés a munkánkat. Hiszen javarészt többükkel ekkor találkozom majd először.

A vizsgálati szándékomat a Karádi Napközi Otthonos Óvoda vezetőjével, előzetesen természetesen egyeztettem, valamint a két csoport vezetőjével is konzultáltam. Nagyon

kedvesen fogadtak és készséggel álltak hozzám, ezzel is segítve a munkámat. Külön örültem, hogy ilyen hangulatos légkör fogadott az Óvoda kapuit átlépve. Mindemelett pedig a gyermekek is izgatottak voltak, szinte azon versenyeztek, hogy ki legyen az első, akit majd elviszek a tesztre.

II.1. Óvodai csoportok bemutatása

Az óvodai csoportokban melyben a vizsgálatokat volt szerencsém felvenni, az óvodapedagógusok elmondása alapján és tapasztalataim szerint is, a kezdetektől fogva családias, nyugodt légkör uralkodott. Az óvónők mindent meg is tesznek ennek érdekében, különböző délelőtti és délutáni játékos foglalkozásokkal teszik színesebbé a gyermekek mindennapjait. Emellett pedig rendszeresen vonják be a gyerekeket kisebb-nagyobb alkotómunkák, kreatív tevékenységek folyamataiba. Melyet mindig egy-egy ünnephez, aktualitáshoz igazítanak, amelynek során a gyermekek megismerkedhetnek a számukra egészen új tevékenységekkel, módszerekkel és eszközökkel is. Minden tevékenység valamilyen tanulási folyamatot tesz lehetővé számukra, melynek folyamán megismerhetik a szűkebb és tágabb, őket körülvevő környezetüket.

Az intézménybe járó kis- és nagycsoportosok csoportvezetői, valamint segítők között is nagy összhang van. Igyekeznek közös programokkal még inkább összekovácsolni a csoportokat, illetve a gyermekeket közös tevékenységekre bírni.

A vizsgálat célcsoportjában összesen 27 fő állt, ebből 11 kiscsoportos, valamint 16 nagycsoportos óvodás korú gyermekkel tudtam felvenni a vizsgálatot. A gyermekek átlagéletkora, a kiscsoportos óvodásokat tekintve 4;9, nagycsoportosok körében pedig 6;5-re tehető. Életkoruk, csoporton belül nagyjából azonos, csupán néhány hónap eltérés van a gyermekek között. A nemek szerinti eloszlás kiegyenlítetlen, hiszen a vizsgálatban 15 fő lány és 12 fő fiúgyermek vett részt. Az intézmény vezető elmondása alapján a csoportokat tipikusan fejlődő gyermekek alkotják.

II.2. A két kontrollcsoport jellemzése

1. *Kontrollcsoport*

Az első vizsgálat kontrollcsoportja a 4-5 éves, kiscsoportos óvodások, összesen tizenegyen voltak, így a vizsgálatot egy délelőtti folyamán fel tudtam venni. Átlagosan 9 perc, 24 másodpercet vett igénybe, gyermekenként a vizsgálat. A csoportlétszám esetükben 11 fő volt, ebből a nemek aránya a következőképpen oszlott meg, 6 lányt és 5 fiút vizsgáltam. A gyermekek életkorát tekintve nagyjából azonos életkorúak, csupán néhány hónap eltérés van közöttük. Mindent összevetve elmondhatom, hogy a csoport nagytöbbsége, annak ellenére, hogy először találkoztam velük nagyon közvetlenek és együttműködőek voltak.

Kiemelnék azonban a csoporton belül három gyermeket, két kisfiút és egy kislányt, a velük való vizsgálat volt a legérdekesebb számomra a csoport tagjai közül. K. volt az első vizsgálati alany, azon a napon amikor a vizsgálatot végeztem, az ő vizsgálata tartott a leghosszabb ideig, összesen 16 percet és 54 másodpercet vett igénybe a próba felvétele. Előzetesen elmondtam neki, hogy mit fogunk csinálni, illetve hogyan fogunk haladni, továbbá azt is, mire kell majd odafigyelnie. Miközben megneveztem neki a képeken lévő ábrákat, figyelme másra irányult, sokkal érdekesebb volt tükörképe, a ruháján található kedvenc mesefigurái, valamin a falra kifüggesztett, szintén kedvenc mesehőse. Rendkívül hosszú időt vett igénybe mire egyáltalán vissza tudtam terelni a feladathelyzetbe. Mikor először kértem arra, hogy most ő nevezze meg a képeken lévő ábrákat nehezen tudta ezt megtenni. Véleményem szerint nem azért, mert nem tudta pontosan, hogy mi szerepel az adott képen/képeken, csupán azért, mert figyelmét nem az adott képre/képekre összpontosította, akkor amikor még csak én neveztem meg neki az ábrákat. A második körben azonban már látható volt egyfajta javulás, viszont még ekkor is babrált kezeivel, illetve nézelődött a szobában. A leggyakoribb hibatípus amely megjelent a vizsgálata során, a használattal való definiálás volt. Például a „kalitka” szó helyett mindhárom próba alkalmával a „madarat teszünk bele” volt a válasza. A vizsgálatot követően az a gyanúm támadt, hogy talán figyelemzavarról lehet szó esetében. Hiszen a feladatvégzése során figyelme gyakran elkalandozott, rendkívül impulzívan viselkedett, továbbá nagyon rövid ideig volt képes a figyelmét összpontosítani, túl sokat mozgott, babrált kezeivel. Talán emiatt volt ennyire nehéz a vele való együttműködés.

A másik két gyermek, akiket kiemelnék, két kisfiú. Egyikőjük nagyon meg volt szepenne a feladatvégzés során. Erre az óvónők előzetesen fel is hívták figyelmemet, hogy valószínűleg a kisfiú így fog reagálni, ugyanis idegenekkel nem túl közvetlen első alkalommal.

Mivel ennek tudatában voltam, így jobbnak láttam, ha nem kezdünk bele azonnal a teszt felvételébe, hanem beszélgetek vele egy kicsit, hogy oldjam a hangulatot. Nem sokkal a vizsgálat előtti időszakban volt húsvét. Így adott volt, hogy erről beszélgessek vele egy kis ideig. Jó volt látni, hogy kezd oldottabbá válni a kezdetben feszült, merev hangulat. Nagyon lelkesen beszélt az ünnepről, így sokkal könnyebb volt elkezdeni a vizsgálatot, valamint a kisfiú is érezhetően oldottabbá vált. Kezdeti ijedsége szinte eltűnt. A feladat folyamán nagyon figyelmes és együttműködő volt. Azonban érezni lehetett, hogy sok esetben az új, ismeretlen helyzet, és talán a feladattól való félelme az, amely gátolja abban, hogy helyes válaszokat adjon.

Továbbiakban a másik gyermeket azért emelném ki, mert ő az előzetesen említett kisfiúval ellentétben nagyon közvetlen és oldott volt. Mindemellett a csoportból ő volt az, akivel a leggyorsabban haladtam a vizsgálat során. Mindösszesen 4 perc 27 másodperc alatt sikerült a próba mindhárom sorozatát felvennem vele, mely az átlagos időhöz viszonyítva jóval gyorsabb ütemben zajlott. A próba harmadik fordulójában, olyannyira ügyes volt, hogy azokat a szavakat is fel tudta idézni a képek segítségével, melyeket az első forduló alkalmával nem is ismert. Passzív és aktív szókincs készletének része sem volt. Ilyen volt például a „meszelő”, illetve a „csónak” szavak.

2. Kontrollcsoport

A második vizsgált kontrollcsoport a 6-8 éves, nagycsoportos óvodások voltak. Összesen tizenhatan gyermek jár ebbe a csoportba, így ezt a vizsgálatot is szintén egy délelőtti folyamán fel tudtam venni, ahogy azt a kiscsoportosokkal is tettem. Átlagosan 6 perc, 27 másodpercet vett igénybe, gyermekenként a vizsgálat. Az előző csoporthoz képest, már a vizsgálat időtartamában is érezhető volt az életkori fejlettség egy magasabb szintje, hiszem átlagosan majdnem 3 perccel gyorsabban tudtam haladni a nagycsoportos gyermekekkel a teszt felvétele során. Az ő esetükben a csoportlétszám 16 fő volt, ebből a nemek aránya a következőképpen oszlott meg. 7 fiút és 9 lányt vizsgáltam. A gyermekek életkorát tekintve nagyjából azonos életkorúak, csupán 5-6 hónap eltérés van közöttük.

Ebben a csoportban két gyermeket emelnék ki, egy kisfiút, valamint egy kislányt. A kislány rendkívül közvetlen és beszédes volt, annak ellenére, hogy a vizsgálat előtt még sohasem találkozott velem. Kiértékelt eredményei alapján a teszt során nem volt tapasztalható felejtés, továbbá a harmadik sorozat végére a „kucsma” képét is meg tudta nevezni, amelyet első alkalommal nem, illetve ezt a szót meg is beszéltük, akkor amikor én neveztem meg a képeken szereplő ábrákat.

A kisfiú, akit kiemelnék egészen érdekes volt számomra, ugyan is a feladathelyzetbe nem tudott beilleszkedi. A vizsgálat folyamán, ennek ellenére azonban a harmadik próba végére például a „vitorlás” képét is meg tudta nevezni, amelyet a vizsgálat elején nem ismert. K. folyamatosan olyan dolgokat kérdezett, amely felvetette bennem azt a gondolatot miszerint, a figyelmetlenségen kívül más probléma is húzódhat a háttérben. Ezt azonban biztosra nem tudom állítani, hiszen ekkor találkoztam először a kisfiúval. Nincsenek további információim róla, könnyen lehet, hogy csak az új helyzet miatt produkálta magát. Például megkérdezte, hogy iskolában van-e, annak ellenére, hogy az épületből nem léptünk ki. A szobát, amelyben a vizsgálat történt jól ismerte, hiszen logopédiai ellátásban részesül, ezek a foglalkozások pedig rendszerint abban a szobában kerültek megtartásra.

II.3. A kutatás célja

A vizsgálatom célja továbbra is az, hogy képet kaphassak az óvodai nevelés-oktatás keretein belül a 4-5, valamint a 6-8 éves kis-, és nagycsoportos gyermekek szókincsének állapotáról, folyamatairól. Mindezek mellett pedig kitérve a jellegzetes hibákra is, eme kért csoport esetében.

Kutatási kérdéseim, melyekre szeretnék választ kapni:

- Mindkét kontrollcsoport ugyan azokat a hibatípusokat véti az életkori különbség ellenére?
- A vizsgálat folyamán gyorsabban lehet haladni az iskolába lépés előtt álló gyermekekkel?
- Mutatható-e ki tendenciaváltozás a két vizsgált csoport között?

Az eredmények jelentős mértékben járulhatnak hozzá ahhoz, hogy megtudhassuk milyen hibatípusok lelhetőek fel a két kontrollcsoport vizsgálata során, eltérő életkor szerinti megoszlásban. Továbbá, hogy a két vizsgált kontrollcsoport milyen tempóban képes haladni, illetve, hogy az eredmények jellemző mozgása mely irányba terelődnek az eredmények alapján.

II.4. A vizsgálat módszere

A Meixner-féle aktív szótanuláspróba (Meixner 1989; Kuncz 2007) felvételével egészen jól nyomon lehet követni a gyermekek nyelvi rugalmasságát. Hiszen ez a módszer végig kíséri a szókincsgyarapodás természetes folyamatát: a tárgyképre mutatva mondjuk a konvencionális jelet, tehát a szót, ami az adott tárgyat fejezi ki. (Macher Mónika, 2016)

Mint ahogy azt már a fent leírtakban is említettem, a vizsgálatához, Meixner Ildikó által kidolgozott szókincs-, szótanulás-próba volt a segítségemre. Amely korcsoportoként 30 képet tartalmaz, melyeket három sorban, tízesével helyeztem a gyermekek elé, majd balról jobbra haladva, először én magam neveztem meg a képeken szereplő ábrákat. A 4-5 éves gyermekek vizsgálatát az „ásó”, a 6-8 éves gyermekek vizsgálatát pedig a „szövet” képsorozatokkal vittem véghez. Mindezek után a gyermekeket kértem meg, hogy szintén balról jobbra haladva, ezúttal önállóan nevezzék meg a képeken szereplő ábrákat. Három egymást követő alkalommal. Mind-egyik próba során mértem az időt, az esetleges hibás megnevezéseket szóban javítottam, valamint minden próba végén feljegyeztem a tesztlapra, azt is, hogy mennyi idő alatt sikerült a sorozatokat végig mondaniuk a gyermekeknek. A vizsgálatot követően, a tesztlapra feljegyzett adatok alapján értékeltem annak eredményeit. Összesítettem az időt, összeszámoltam a hibákat, valamint a felejtés számát is.

II.5. Eredmények, jellemző hibák ismertetése

Több szempontot is figyelembe véve ismertetném és összegezném az eredményeket. A szempontok, amelyek alapján dolgoztam a hibatípusok, hibaszámok, tempó és a tendenciaváltozás voltak. Az eredményeket minőségi és mennyiségi szempontok alapján értékeltem.

A szótanulás teszt során a 4-5 éves gyermekek átlagosan, 180,8 másodpercet, míg a 6-8 éves gyermekek 120,9 másodpercet használtak fel egy-egy sorozat végig mondásának alkalmával. A két csoport közötti különbségek a sorozatok időbeli felhasználásában, továbbá a hibák számában mutatnak eltérést. Mindezek mellett voltak egyéni különbségek is.

A kiscsoportos óvodások közül a leggyorsabban teljesítő gyermek 4,27, míg a legtöbb időt felhasználó gyermek 16,54 perc alatt hajtotta végre a képek megnevezését. A nagycsoportos óvodások közül a leggyorsabban teljesítő 3,68, ezzel szemben a legtöbb időt felhasználó gyermek ebben a csoportban 8,54 perc alatt teljesítette a képmegnevezést.

<i>Teljesítmény (perc)</i>			
1. Kontrollcsoport		2. Kontrollcsoport	
<i>fiúk</i>	<i>lányok</i>	<i>fiúk</i>	<i>lányok</i>
4,27	6,13	4,24	3,68
7,05	6,51	5,36	4,29
8,89	7,3	5,69	4,51
11,02	10,38	6,88	4,61
11,21	12,33	7,44	6,62
	16,54	8,12	6,85
		8,47	7,04
			8,07
			8,54

1. táblázat: A csoportok közötti teljesítmény percben kifejezve.

Emellett elmondható, a hibatípusok szerinti elemzés során, megfigyeltem, hogy mindkét csoportnál a főfogalmon belüli tévesztés képsorozaton belül, valamint a főfogalmon belüli tévesztések képsorozaton kívül voltak a leggyakoribbak.

Kiscsoportosok körében a képsorozaton belüli tévesztés: kakas-tyúk, kefe-fésű, ásó-kapa, paradicsom-paprika szavakra volt a legjellemzőbb. A képsorozaton kívüli tévesztés: ásó-lapát, cipó-kenyér szavakra volt jellemző.

Nagycsoportosok körében, képsorozaton belüli tévesztés: makk-mogyoró, ecset-festék, narancs-citrom, spenót-petrezselyem. Képsorozaton kívüli tévesztés: fejsze-balta, tehén-borjú szavak voltak.

Ugyanakkor előfordultak még hangzási hasonlóság szerinti tévesztések. Ez majdnem minden esetben a toboz szó, doboz szóra való cserélése volt, illetve a fecske szó, kecske szóra cserélése. Ezenfelül főfogalommal történő meghatározás is tapasztalható volt, mindkét csoport esetében, mint a sonka-hús, szegfű-virág.

Továbbá előfordult, hogy a gyermekek használatlalt definiálták a képeken látott ábrákat. Például a kalitka szó helyett többször előfordul, hogy azt mondák „madarat teszünk bele”, valamint a fazék és a tepszi szavak helyett, az „ebben főzünk” sorok hangzottak el. Ez azonban csak a kiscsoportosoknál volt tapasztalható.

Szótorzítás, kontamináció hibatípus tekintetében az első kontrollcsoportot vizsgálva a kakas-tatas, kapa-kepelé, kefe-kefelő szótorzítások voltak a leggyakoribbak. A második kontrollcsoportnál szótorzítás, kontamináció nem volt tapasztalható.

Amikor a gyermekek nem mondtak semmit, két féle okból kifolyólag történhetett. Egyrészt a szókincsüknek szegénységéből fakadt, nem képezte részét passzív szókincsének az adott szó, így nem volt képes előhívni azt. Másrészt pedig azért, mert nem szerettek volna butaságot mondani, így inkább hallgattak. A vizsgálat során arra a következtetésre jutottam, hogy a kiscsoportosok körében a hallgatás, a legtöbb esetben azért történt, mert nem volt része passzív szókincsüknek az adott szó vagy szavak. A nagycsoportosoknál viszont megfigyeltem, hogy inkább azért hallgattak, mert nem szeretettek volna butaságot mondani.

Felejtés tekintetében a vizsgált csoportokat összehasonlítva: első kontrollcsoport esetében a fiúk körében, összesen 24 db, míg a lányok esetében 17 db volt. Második kontrollcsoportot vizsgálva a felejtés száma a következő képpen alakult. A fiúk esetében 17 db, míg a lányok esetében 24 db volt összesen. Érdekes volt megfigyelni, hogy ez a hibatípus azonos értéket mutat a két vizsgált csoport között. Mindkét csoport esetében a felejtés száma összesen 41 db volt.

<i>Felejtés (darabszám)</i>			
<i>1. Kontrollcsoport</i>		<i>2. Kontrollcsoport</i>	
<i>fiúk</i>	<i>lányok</i>	<i>fiúk</i>	<i>lányok</i>
3	3	2	0
6	3	1	0
6	3	3	2
6	0	4	5
2	5	3	3
7	3	2	4
		2	2
			3
			5

2. táblázat: A felejtéses száma, darabszámban kifejezve.

Hibaszámkat vizsgálva a kontrollcsoportok között, megfigyelhető, hogy a kics csoportos óvodásokat tekintve a vizsgálat során vétett összes hibaszám, átlagosan 45 hibaszámra tehető, míg a nagycsoportosokat tanulmányozva, ez a szám összesen 41 hibaszámban állapítható meg.

A két vizsgált csoport tempója a teszt felvétele során, azaz, hogy átlagosan mennyi idő alatt tudtam felvenni velük a vizsgálatot, az első kontrollcsoport tekintetében 9,24 perc, míg a második csoportot elemezve 6,27 perc volt. Jól látható tehát, hogy a két csoport haladási tempója között átlagosan 2,97 perc van, tehát az iskolába lépés előtt álló gyermekek majdnem 3 perccel gyorsabban értek végig a három próbán a képmegnevezések alkalmával.

Tendencia változást tanulmányozva csoportokon belül és a két csoportot összehasonlítva, eredmények arra engednek következtetni, hogy csoportokon belül és a két csoportot összehasonlítva is javuló tendenciát mutat a vizsgálat. Az első kontrollcsoportot elemezve az első képsorozat megnevezése alkalmával az hibaszámok összege 187 hibapont volt. Ezt követően a második próba alkalmával csupán 160 hibapontot jegyeztem le, azaz 27 ponttal kevesebb lett a hibázási arány. Az utolsó próba alkalmával pedig a hibaszámok összesen 157 pontra tehetők. Így a második és a harmadik próba között a hibázási arány csupán csak 3 ponttal mutatott javulást. A második kontrollcsoport eredményeit kiértékelve az első próba során a hibaszámok 253 hibapontot mutattak. A második próba alkalmával ez a szám 205-re csökkent, tehát 48 ponttal kevesebb hibát vétettek a gyermekek a képmegnevezések során. A harmadik próba alkalmával a hibapontok száma 194 volt. Tehát a második és harmadik próba között 11 pontértékű javulás mutatható ki. Érdekes látni, hogy a próbák során a legnagyobb mértékű javulás nem az első és harmadik próba alkalmi között történt, hanem az első és második próbák alkalmával.

<i>Tendencia változás (hibapont)</i>					
<i>1. Kontrollcsoport</i>			<i>2. Kontrollcsoport</i>		
<i>1. próba</i>	<i>2. próba</i>	<i>3. próba</i>	<i>1. próba</i>	<i>2. próba</i>	<i>3. próba</i>
187	160	157	253	203	194

3. táblázat: Tendenciaváltozás a próbák során hibapontban kifejezve.

A hibatípusok és a tendenciaváltozás mellett a nemek szerinti teljesítményt is megvizsgáltam, mindkét csoport tekintetében. Főként a hibaszámokat és az időbeli teljesítményre térnék ki, a fiúk és a lányok tanulmányozása során. A kiscsoportos lányok esetében a vizsgálat felvétele 59,22 percet vett igénybe, míg a fiúk esetében ugyan ez a kör 42,44 perc volt. Így a nemek közötti különbség a vizsgálat összidejét tekintve 16,78 perc különbséget mutat. Melyből következtetésként levonható, hogy a fiúkkal gyorsabban haladtam a próbák során. A nemek közötti hibaszámokat vizsgálva, ez eredmények a következők. Ugyan ebben a csoportban a lányok összesen 276 hibát vétettek a három próba folyamán, míg a fiúk ezzel szemben 228 pontot hibáztak. A hibázások közötti különbség 48 pont.

Ugyanezeket a szempontokat vizsgálva a nagycsoportos fiúk és lányok időbeli és hibázási eredményei a következők. A lányok a vizsgálat során a 54,21 percig dolgoztak, míg a fiúk 46,2 perc alatt hajtották végre a képmegnevezéseket. A nemek közötti, időbeli különbség, 8,01 percben írható le, tehát ebben a csoportban is megállapítható, hogy a fiúk dolgoztak gyorsabban a teszt során. Szintén ezt a csoportot vizsgálva, a hibapontokat ismertetve a lányok esetében összesen 378 pont volt, ezzel szemben a fiúk 278 hibát vétettek. Ennélfogva a hibázások közötti különbség összesen 100 pontra tehető.

Nemek szerinti teljesítmény (perc, hibapont)							
3. Kontrollcsoport				4. Kontrollcsoport			
<i>fiúk</i>		<i>lányok</i>		<i>fiúk</i>		<i>lányok</i>	
<i>perc</i>	<i>hibapont</i>	<i>perc</i>	<i>hibapont</i>	<i>perc</i>	<i>hibapont</i>	<i>perc</i>	<i>hibapont</i>
4,27	21	6,13	32	4,24	27	3,68	20
7,05	50	6,54	31	5,36	36	4,29	35
8,89	52	7,3	44	5,69	33	4,51	37
11,02	66	10,38	52	6,88	44	4,61	60
11,21	39	12,33	56	7,44	44	6,62	40
		16,54	61	8,12	58	6,85	43
				8,47	39	7,04	28
						8,07	55
						8,54	62

4. táblázat: Nemek szerinti teljesítmény percben és hibapontban kifejezve.

Nemutolsó sorban pedig arra is kitérnék, hogy a két csoport vizsgálat közben mennyire volt együttműködő a próbák felvétele során. Tapasztalataim és megfigyeléseim alapján elmondhatom, annak ellenére, hogy a vizsgálatban résztvevő csoportok tagjaival, a vizsgálati napon/napokon találkoztam először, ráadásul mindegyikük esetében kétszemélyes vizsgálati helyzetben történt a tesztek felvétele, rendkívül együttműködőnek bizonyultak a gyermekek. Számomra is érdekes volt megtapasztalni, hogy mennyire együttműködők és milyen figyelmesen hallgatják végig az instrukciókat, melyeket a teszt felvétele előtt ismertettem velük.

Végezetül a két kontrollcsoportot tanulmányozva, aktív és passzív szókincs tekintetében, megfigyeléseim arra engednek következtetni, hogy a kiscsoportos óvodás gyermekek esetében a passzív szókicskészletükben lévő szavak száma magasabb arányban fordul elő. Illetve ezeket a szavakat nehezebben hívták elő és építették be az aktív szókészletükbe a próbák során. Ezzel szemben az iskolába lépés előtt álló 6-8 éves gyermeknél ez a folyamat sokkal gördülékenyebben ment. Hiszen jóval több volt aktív szókincsüknek száma, továbbá jóval könnyebben és gyorsabban hívták elő a passzív szókészletükből származó szavakat. Ez a folyamat pedig a sikeres iskolakezdés, később pedig az olvasás, szövegértés egyik meghatározó alappillére lehet.

II.6. Következtetések

Az *első kutatási kérdés*, miszerint mindkét kontrollcsoport ugyan azokat a hibatípusokat véti az életkori különbség ellenére, részben beigazolódott. Hiszen ahogy azt már az eredmények ismertetésénél is lejegyeztem a két csoport nagytöbbségben ugyan azokat a hibákat vétette. Mindkét csoportnál a főfogalmon belüli tévesztés képsorozaton belül, illetve a főfogalmon belüli tévesztések képsorozaton kívül bizonyultak a leggyakoribb típushibáknak. Ugyanakkor némi különbség is kimutatható a hibázás elemzése során. Mindemellett a hangzási hasonlóság szerinti tévesztések, továbbá a használattal való definiálás, szótorzítás és kontamináció csak a kiscsoportos gyermekek jellemző hibatípusait gyarapította. Így a továbbiakban megállapítható, hogy a két kontrollcsoport között hibatípusok tekintetében differencia is kimutatható.

A *második kutatási kérdés* eredményeit vizsgálva, a kutatás során gyorsabban lehet haladni az iskolába lépés előtt álló gyermekekkel megerősítést nyert. Az elemzés alatt végzett lejegyzéseim alapján az iskolába lépés előtt álló gyermekek mintegy 2,97 perccel gyorsabban hajtották végre a próbasorozatok folyamán a képmegnevezéseket. Mint a fiúk, mint pedig a lányok esetében.

A *harmadik kutatási kérdés* tekintetében, mutatható-e ki tendenciaváltozás a két vizsgált csoport között szintén megerősítést nyert. Azok alapján az eredmények alapján, melyeket a kiértékelés során kaptam, megállapítható, hogy a kontrollcsoportok tekintetében javuló tendencia mutatható ki a próbák során. Azonban megfigyeléseim alapján jelentős mértékű tendencia változás mindkét csoport esetében az első és második próbák között állapítható meg. A második és harmadik próbák között csekély mértékű, ámde szintén javuló tendencia figyelhető meg.

III. Az óvodás korú gyermekek szókincskészletének helyzete, beszédfejlődésük üteme és nyelvi szerkezete – kutatás

A gyermekek beszédfejlődésének folyamatai, nyelvi szerkezeteik alakulása, miként és milyen ütemben alakul és formálódik, szüleik tudhatják a legjobban. Hiszen ők töltik velük a legtöbb időt, nap mint nap nyomon tudják követni gyermekeiket, az első hangok és szavak megjelenésétől, kiejtésétől kezdődően. Kutatásom elsődleges és legfontosabb célja az volt, hogy óvodás gyermekek szüleit kérdezzem meg, arról milyen tapasztalataik és megfigyeléseik vannak gyermekeik beszédfejlődését tekintve. Továbbá kérdőíveim segítségével a gyermekek nyelvi szerkezetéről szeretnék egy átfogóbb képet kapni. A kutatásom elsősorban a Karádi Napközi Otthonos Óvodában zajlott. A célcsoportok, akik részt vettek a kutatásban főként a 4-5 és a 6-8 éves, azaz a kis- és nagycsoportos óvodás gyermekek szülei voltak. Előzetes megbeszélés alapján önként vállalkoztak, hogy részt vesznek kutatásomban és segítik a munkámat. Mindehez két különböző kérdéssort alítottam össze, amely egy-egy online, teljesen anonim módon történő kérdőív kitöltésével valósult meg. Amelyben gyermekeik beszédfejlődésének alakulásáról, folyamatáról tájékozódhattam részletesebben, válaszaik alapján. Összegezve, kutatásomba a fent említett két korcsoport szülei vettek részt, másrészt pedig több online felületen is megosztottam kérdőíveimet.

III.1. Választott módszerek

A kérdőíves módszer azért bizonyult a leghatékonyabb választásnak, mert amikor elkezdtem megtervezni szakdolgozatom tartalmát, az akkori bizonytalan vírushelyzetben ez tűnt a legegyszerűbben eljuttatható formának a kitöltő szülők irányába. Így sokkal egyszerűbben, néhány perc alatt, online térben valósulhatott meg a válaszadás. A kérdőívek teljesen anonim módon valósultak meg, ezzel pedig lehetőségük volt a kitöltőknek a lehető legőszintébb válaszadásra. A kérdőíves kutatás csupán néhány percet vett igénybe, mindösszesen 5 percet, továbbá bármikor elérhető és kitölthető volt.

A kutatásban szereplő kérdések megfogalmazása, meglehetősen hosszú ideig tartott, egészen sokáig gondolkodtam, hogy milyen kérdésekkel lássam el kérdőíveimet. Néhány kérdést sikerült megfogalmaznom, melyeket aztán később, egy internetes forrás segítségével bővítettem. Így létre tudtam hozni a két kérdőívet, melyek több választható szintet takarnak a válaszadás során. Kifejtős kérdést/kérdéseket a kérdőíveim nem tartalmaznak.

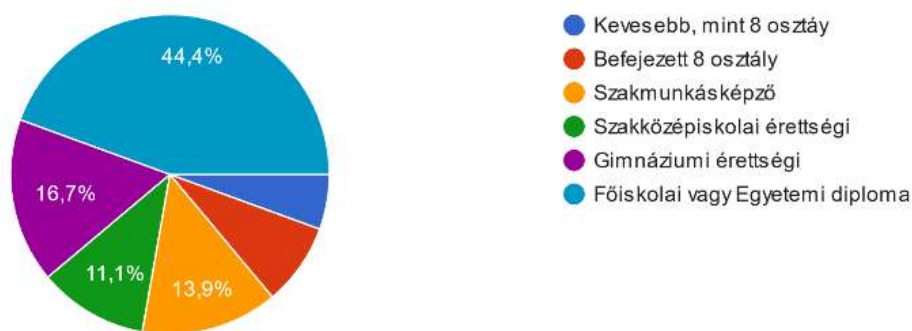
III.2. Kutatásom eredményeinek elemzése a 4-5 éves gyermekekre vonatkozóan (kérdőív)

Kérdőívemben szereplő kérdések:

1. Az Ön iskolai végzettsége?
2. Gyermeke beszédének fejlődése milyen ütemben zajlott?
3. Gyermeke képes tíz-tizenöt perces történetet végighallgatni?
4. Nyomon követ egy legalább nyolc szóból álló mondatot?
5. Tudja követni a három részből álló utasításokat?
6. Beszél a képekről, mesekönyvekről?
7. A beszéd teljesen folyamatos, nem jellemzik az élettani megakadások?
8. Képes beszélgetést kezdeményezni?
9. Összetett nyelvi szerkezeteket használ, bővített mondatokban (legalább 4-5 szó) beszél?
10. A különböző mondatfajtákat helyes hanglejtéssel kapcsolja össze?
11. Több igeidőt használ?
12. A sziszegő-susogó hangokat (s, zs, cs, sz, z, c) és az r hangot kivéve artikulációja tiszta?
13. Képes rövid mondókát, verset megtanulni, többiekkel együtt mondani?

III.3. Várható eredmények

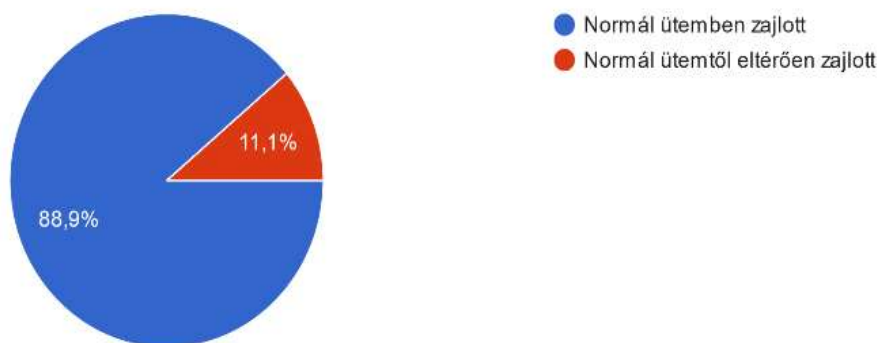
Az eredményeket diagrammal szeretném szemléltetni, illetve összevetni a két kérdőívet a könnyebb áttekinthetőség érdekében. A szülők kérdésekre adott válaszait egyesével fogom kiértékelni, hogy a lehető legalaposabb legyen a végeredmény.



1. ábra: Szülők iskolai végzettség?

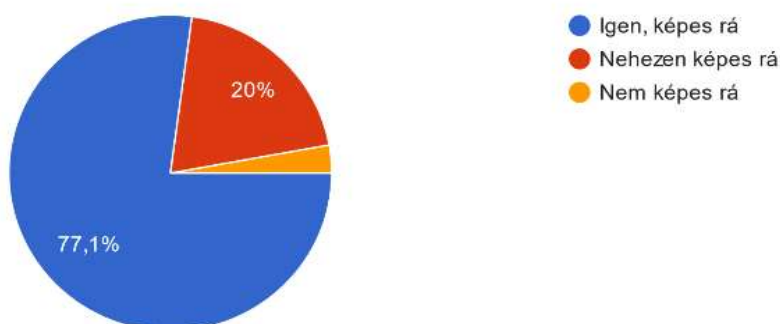
Első kérdésem a kiscsoportos gyermeket nevelő szülőkhöz az volt, hogy milyen fokú iskolai végzettséggel rendelkeznek. Az eredmények rendkívül biztatóak, hiszen ahogy azt a mellékelt

kördiagramm is mutatja a főiskolai vagy egyetemi diplomával rendelkező szülők vannak a legmagasabb arányban, mintegy 44,4%, őket követi a gimnáziumi érettségivel rendelkező szülők 16,7%-kal. Továbbá a többihez képest magas arányban megemlíthető még a szakmunkás képzőben szerzett bizonyítvánnyal rendelkezők, 13,9%-a. Valamint a kitöltők 11,1%-a rendelkezik szakközépiskolai érettségivel. Szerencsére a fent említettekhez képest alacsonyabb iskolai végzettséggel csak nagyon kevesen rendelkeznek.



2.ábra: Gyermek beszédének fejlődése milyen ütemben zajlott?

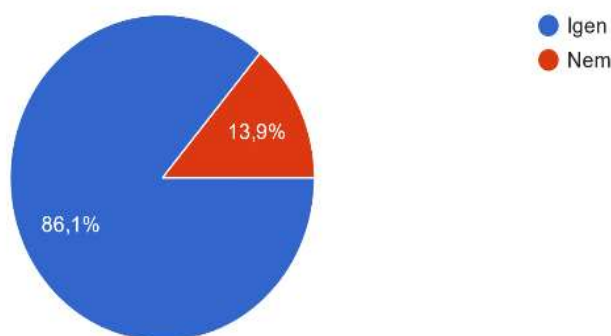
A második kérdésem arra irányult, hogy a válaszadók gyermekének milyen ütemben zajlott a beszédfejlődése, normál ütemben, vagy éppen ellenkezőleg, a normál ütemtől eltérően. A válaszokból kiderült, hogy 88,9%-ban a normál ütemben zajló beszédfejlődés volt tapasztalható a szülők válaszait elemezve. Csupán csak 11,1%-nál volt megfigyelhető valamilyen eltérés a beszéd alakulásában. Véleményem szerint, ez az adat nem ad okot aggodalomra, hiszen jóval magasabb azoknak a gyermekeknek az aránya, akiknél beszédfejlődésük terén nem volt probléma.



3.ábra: Gyermek képes tíz-tizenöt perces történetet végighallgatni?

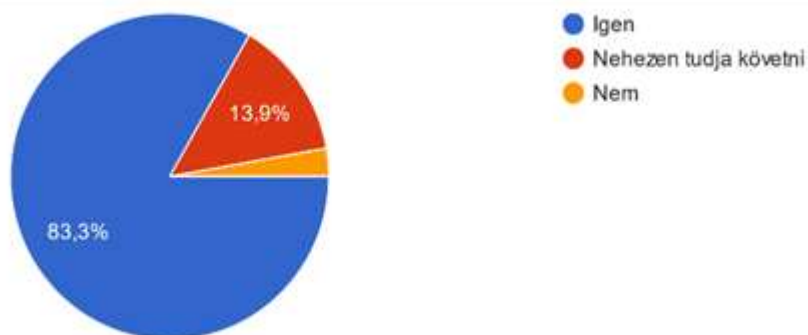
A harmadik kérdésem, miszerint a gyermekek képesek-e tíz-tizenöt perces történetet végighallgatni. A szülők válaszaiból kiderült, hogy 77,1% véli úgy és tapasztalja, gyermeke képes 4-5

éves korában, akár tíz-tizenöt perces történetet is végighallgatni, amely arra enged következtetni, hogy a szülők rendszeresen mesélnek gyermekeiknek. Ez pedig jótékony hatással bír a gyermekek szókincsének gyarapodására, közléseiknek könnyebben adnak hangot és fantázia-világuk is színesebbé válik ezáltal. Ezzel szemben azonban a válaszadók 20%-a jelölte be a nehezen képes rá válaszlehetőséget. Illetve a nem képes rá válasza is érkezett beküldés. Ezekből a válaszokból azonban nem vonnék le mély következtetéseket, hiszen várhatóan a későbbiekben, ha semmilyen háttérben meghúzódó probléma nem jelentkezik esetükben minden bizonnyal ők is képesek lesznek végighallgatni tíz-tizenöt perces történeteket.



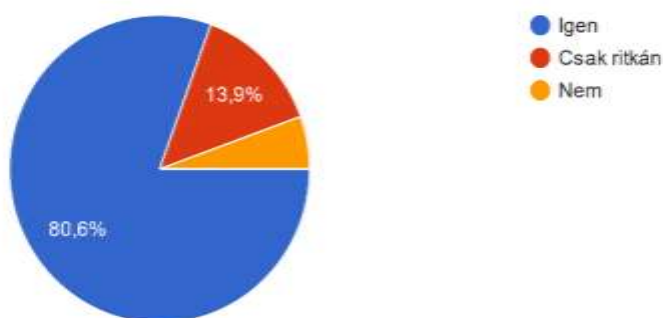
4.ábra: Nyomon követ legalább nyolc szóból álló mondatokat?

A negyedik kérdésemre vonatkozóan, arra voltam kíváncsi, hogy a kiscsoportos gyermekek nyomon tudnak-e követni egy, legalább nyolc szóból álló mondatot. Örömmel láttam az eredmények alapján, hogy nem okoz problémát a 4-5 éves korú gyermekeknek a legalább nyolc szóból álló mondatok nyomon követése. Ezt bizonyítják az eredmények is, hiszen a szülők válaszaiból kiderült, hogy mintegy 86,1%-ka a gyermekeknek képes erre. Továbbá úgy gondolom, ha nyomon követi feltételezhetően meg is érti a mondatok tartalmát.



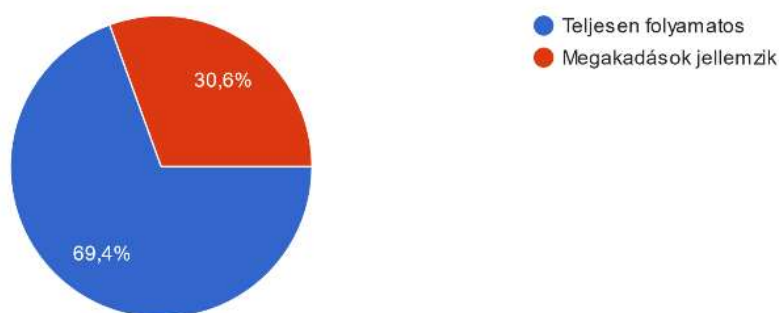
5.ábra: Tudja követni a három részből álló utasításokat?

Az ötödik kérdésem eredményei alapján örömmel konstatáltam, hogy a válaszadók gyermekei, jelentős, 83,3%-a képes arra, hogy követni tudjon akár három részből álló utasításokat is. Őszintén meglepett ez az eredmény, hiszen nem gondoltam volna, hogy ez a százalékarány ilyen magas lesz, korábbi, azonban igazán kevés tapasztalataim alapján, melyet a tipikusan fejlődő gyermekekkel eltöltött idő alatt szereztem. Így ez számomra is új adat volt a kutatás során.



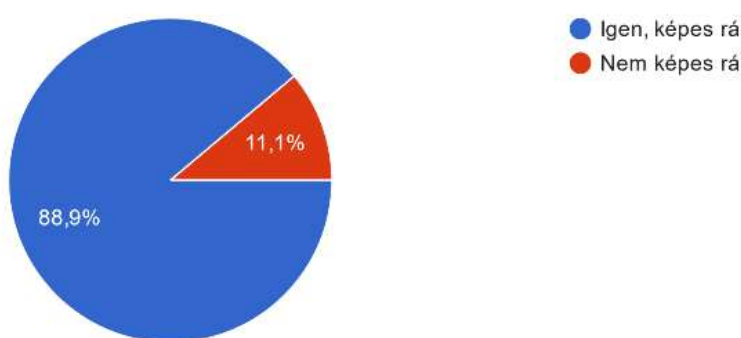
6.ábra: Beszél a képekről, mesekönyvekről?

Hatodik kérdésemnél arra voltam kíváncsi, hogy a kiscsoportos gyermekek beszélnek-e az általunk látott képekről, mesekönyvekről. A szülők válaszai alapján a kiscsoportos gyermekek mintegy 80,6%-a rendszeresen beszél a feltételezhetően már többször látott képekről, mesekönyvekről, azokon ábrázolt képi világról, cselekvésekről és szituációkról. Ez egyrészt, minden bizonnyal azt mutatja, hogy gyermeki világa színesedik, fejlődik és beszédének alakulása összefüggésbe hozható a különböző képekkel és gyermekkönyvekkel. Másrészt pedig, ahogy azt már a fent taglalt harmadik kérdésre adott válaszoknál is felvetettem, a szülők minden bizonnyal rendszeresen mesélnek gyermekeiknek. Gazdagon illusztrált mesekönyvek segítségével. A csak ritkán és a nem válaszlehetőségekre is érkeztek válaszok, azonban az eredmények csupán csekély százalékszámot mutatnak. Így megállapítható, hogy a gyermekek nagytöbbségére igen is hatással vannak ezek a grafikai megjelenítések, amelyekről aztán szívesen beszélnek, formálnak véleményt.



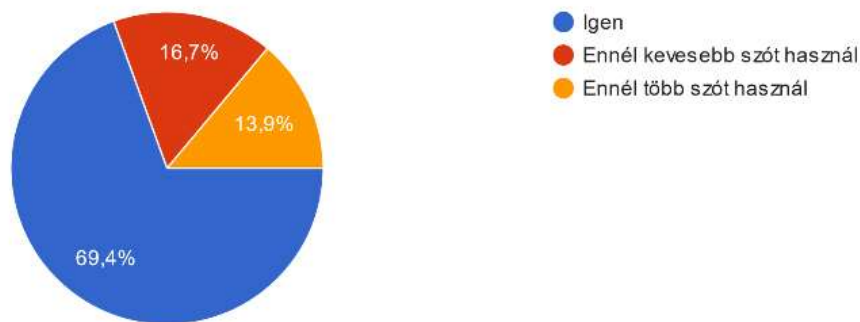
7.ábra: Beszéde teljesen folyamatos, nem jellemzik élettani megakadások?

A hetedik kérdésre adott válaszokat elemezve, megfigyelhető, hogy a kiscsoportos gyermekek szülei 69,4%-ban figyelték meg gyermekük beszédét teljesen folyamatosnak, problémamentesnek. Ezzel szemben a válaszadók 30,6%-a állítja azt, hogy gyermekének beszédét élettani megakadások jellemzik. Véleményem szerint ez ilyen idős korban egyáltalán nem meglepő, hiszen tudjuk, ebben a korban a különböző logopédiai kórképek egyáltalán nem ritkák, amely a gyermekek beszédét jellemezhetik. Ilyen, például a megkészt beszédfejlődés, pöszeség és egyéb nehézségek megakadások. Azonban a problémamentes beszédfejlődés nagyobb százalékban van jelen, amely azért reményre ad okot, főleg úgy, hogy egyre több gyermeknél állapítanak meg valamilyen rendellenességet a beszédfejlődése során.



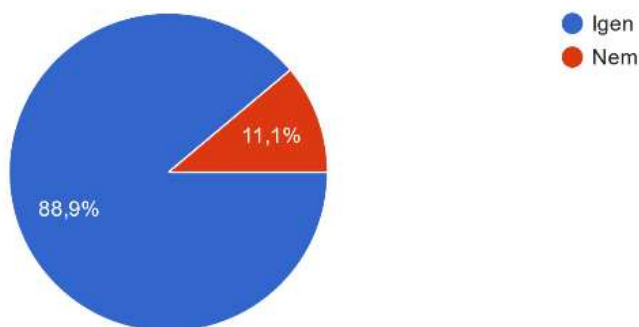
8.ábra: Képes beszélgetést kezdeményezni?

Nyolcadik kérdéssel azt szerettem volna kideríteni, hogy a gyermekek ebben a korban képesek arra, hogy beszélgetést kezdeményezzenek. A szülők válaszaiból levonható eredmények alapján a kiscsoportos gyermekek jelentős része, a kitöltők válasza alapján, mintegy 88,9% képes beszélgetést kezdeményezni és valószínűleg tovább folytatni is azt. Ezzel szemben a válaszadók 11,1% jelölte be, hogy gyermeke nem képes arra, hogy beszélgetést kezdeményezzen. Azonban ennek miertje a kutatásból nem derült ki. Véleményem szerint, könnyen lehet ennek oka például a beszélgető partner is. Hiszen vannak olyan gyermekek, akik idegenekkel teljesen másként kommunikálnak és kezdeményeznek beszélgetést, mint azokkal az emberekkel, akiket részben, vagy akár egészen jól ismernek.



9.ábra: Összetett nyelvi szerkezeteket használ, bővített mondatokban (legalább 4-5 szó) beszél?

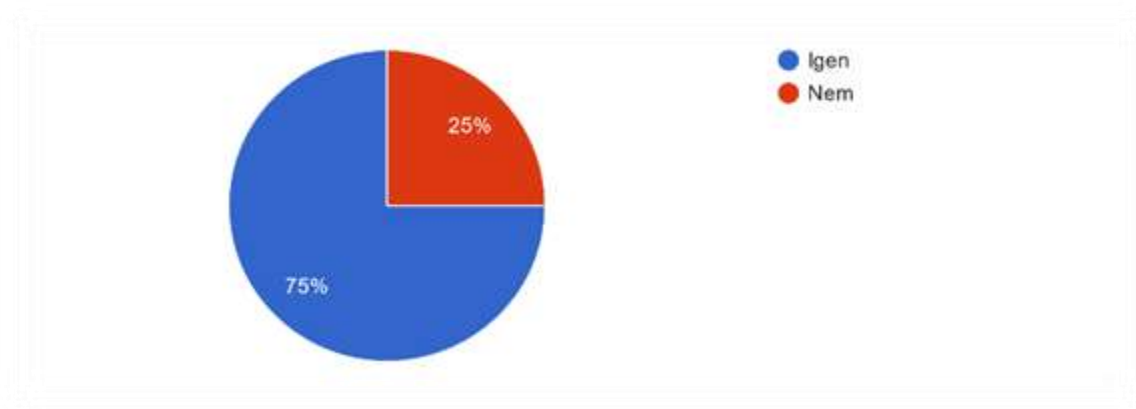
Kilencedik kérdéssel arra kerestem a választ, hogy a kiscsoportos gyermekek összetett nyelvi szerkezeteket használnak-e vagy sem, a szülők pedig három válaszlehetőség közül jelölhettek. Az eredmények alapján leírható, hogy a 4-5 éves korú gyermekek 69,4% összetett nyelvi szerkezetekben, legalább 4-5 szavas, bővített mondatokban képes kifejezni közléseit, mondanóját. Azonban az ennél kevesebb szót használó gyermekek 16,7%-ban fejezhető ki. Továbbá az eredmények alapján az is leírható, hogy az egy-két szavas tömondatok, egyszerű nyelvi szerkezetek csupán csak a gyermekek 13,9%-nál van jelen. Ennek hátterében talán az eltérő szociális közeg, családi minta és egyéb környezeti hatások húzódnak. Általában azok a gyerekek, akikhez rendszeresen beszélnek és akiktől rendszeresen kérdeznek szüleik, jóval összetettebb nyelvrendszert birtokolhatnak. Ezzel szemben azokkal, akiknek szülei erre nem fektetnek jelentősebb hangsúlyt.



10.ábra: A különböző mondatfajtákat helyes hanglejtéssel kapcsolja össze?

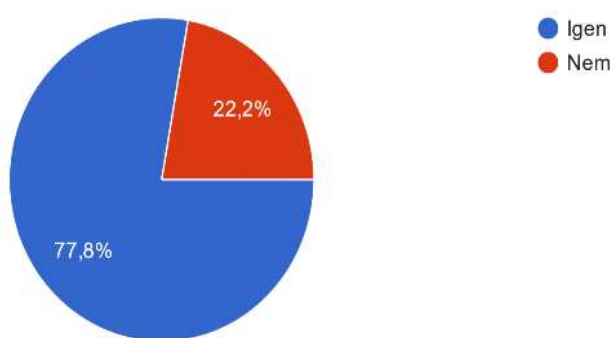
Tizedik kérdéssel arra szerettem volna választ kapni, hogy a gyermekek a mondatfajtákat helyes hanglejtéssel kapcsolják-e össze. Ebben az esetben, a kapott válaszok elemzése során az derült ki, hogy a gyermekek 88,9%-a már ebben az életkorban képes csupán a hangsúly a hanglejtés, a hozzá intézett közlések dallama, illetve a szünetek alapján megítélni és megérteni, hogy

mit szeretnének közölni vele és kérdezni tőle. A válaszadók 11,1% úgy véli, hogy gyermeke nem tudja összekapcsolni a különböző mondatfajtákat a hanglejtéssel. Ennek a folyamatnak kialakulása és elmélyítése azonban rendkívül fontos lenne, hiszen ez a tudásszint az iskolaérettséghez szükséges nyelvi fejlettség egyik alapját kell, hogy képezze.



11.ábra: Több igeidőt használ?

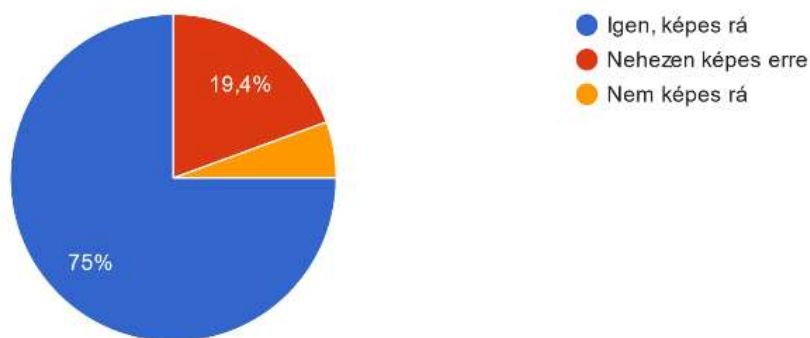
A tizenegyedik kérdésem arra irányult, hogy a kiscsoportos gyermekek több igeidőt használnak-e, vagy sem. Mivel az időrend érzékelése és megértése körülbelül a 4-6 éves kor környékén történik, fontosnak tartottam feltérképezni az erre adott válaszokat is. Nos a szülők válaszaiból tükröződik, hogy a kiscsoportos gyerekek többségénél, pontosan 75%-nál ez a folyamat életkoruknak megfelelően zajlott. Ezzel szemben azonban 25% jelölte meg a nem válaszlehetőséget, melyből arra következtetek, hogy náluk a múlt, jelen, valamint a jövőidő fogalmainak elkülönítése és megértése még nem áll biztos alapokon.



12.ábra: A sziszegő-susogó és az r hangot kivéve artikulációja tiszta?

A tizenkettedik kérdésem, miszerint a kiscsoportos gyermekek artikulációja a sziszegő-susogó, (s, zs, cs; sz, z c) valamit az r hang kivételével tiszta a következő eredmények születtek. A szülők válaszaiból kiderült, hogy gyermekük artikulációja a fent említett hangok kivételével 77,6%-ban tiszta, 22,2%-uk pedig a nem válaszlehetőséget jelölte be, amely szerint a

gyermekük beszédében több hangra irányulóan is probléma mutatható ki. Szerencsére az következtetés vonható le, hogy a gyermekek artikulációja magas százalékban teljesen megfelelő, torzítások és egyéb problémák nem jellemzik, továbbá ezáltal minden bizonnyal beszédük is érthető.



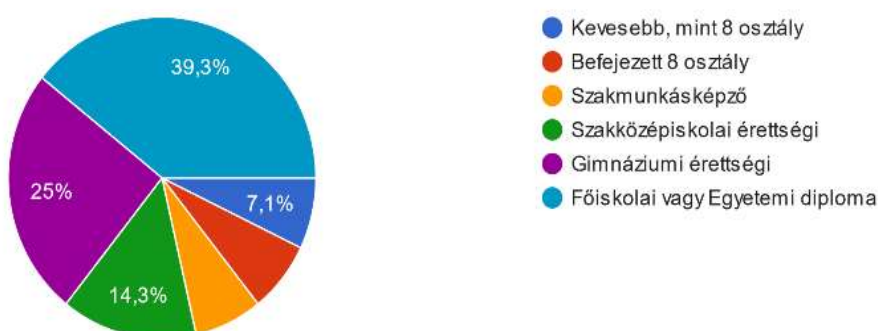
13.ábra: Képes rövid mondókákat, verseket megtanulni, többiekkel együtt mondani?

Tizenharmadik, egyben pedig az első kérdőívemhez tartozó utolsó kérdésem az volt, hogy képesek-e a gyermekek rövid mondókákat, verseket megtanulni, többiekkel együtt mondani. Mivel a versek, mondókák tanulásával szinte észrevehetetlenül gyarapodik a szókincs száma, valamint a tudatos tanulásban is szerepet játszanak a megtanult versek, mondókák, továbbá a gyermekek memóriájára is jó hatással vannak. Ezért kíváncsi voltam, hogy milyen eredmények születnek ehhez a kérdéshez kapcsolatosan. A szülők válaszaiból levonható, hogy 75% úgy véli, gyermekük képes rövid mondókákat, verseket megtanulni, helyes hangsúllyal és hanglejtéssel elmondani, így minden bizonnyal érti is a sorokat, melyeket megtanult. Ha pedig érti és tudja mihez kötni, szókincskészletébe is hamarabb beépülnek azok az új szavak melyeket a mondókázás során tanult meg. A nehezen képes erre, valamint a nem képes rá válaszlehetőség csupán 19,4% és 5,6%-ot tesz ki, arra viszont, hogy milyen okból kifolyólag nem képes gyermekük rövid, néhány soros verseket megtanulni nincsenek további adataim. Feltételezhetően valamilyen figyelemmel összekapcsolható, vagy nyelvi akadály húzódhat ennek hátterében.

III.4. Kutatásom eredményének elemzése 6-8 éves gyermekekre vonatkozóan (kérdőív)

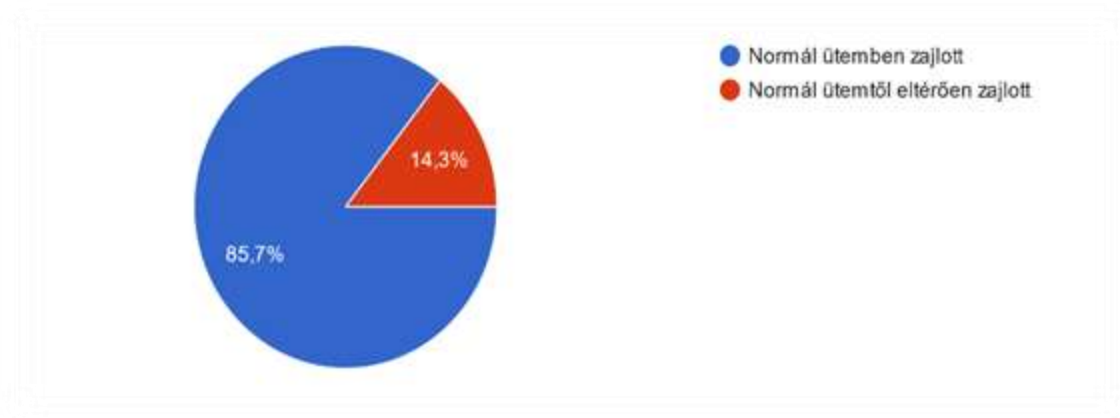
Kérdőívemben szereplő kérdések:

1. Az Ön iskolai végzettsége?
2. Gyermeke beszédének fejlődése milyen ütemben zajlott?
3. Nyelvtanilag helyesen beszél?
4. Képes a párbeszédben, társalgásban egyenrangú félként részt venni?
5. Közléseit rugalmasan módosítja a partner igényeihez?
6. Képes a beszédet különböző célokra használni (pl. információ közlése és szerzése, érzelmek, szükségletek kifejezése stb.)
7. Kívülről tud verseket, mondókákat, éneket?
8. Anyanyelve hangjait elsajátította, kiejtése tiszta?
9. Képes a szó első hangzóját megnevezni?
10. A téri viszonyokat megérti?



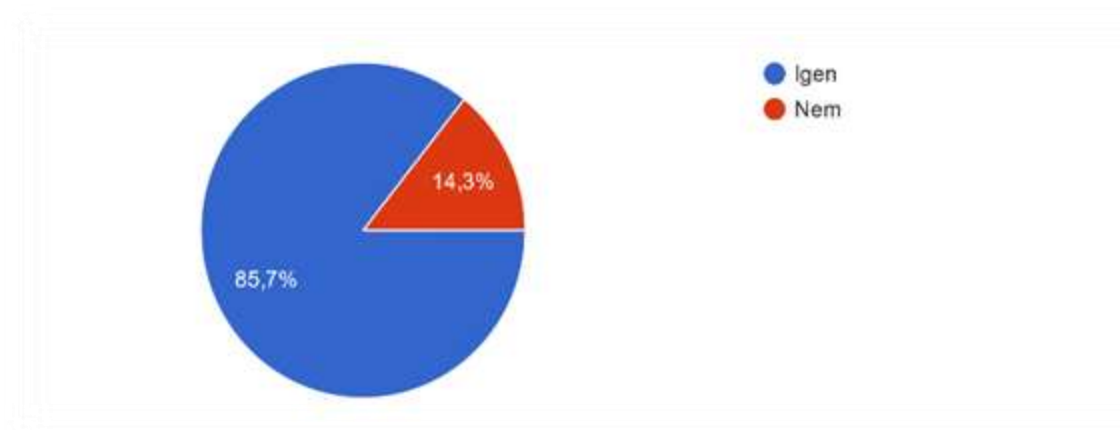
14.ábra: Az Ön iskolai végzettsége?

A második kérdőívem első kérdésével, arra szerettem volna választ kapni, hogy a nagycsoportos gyermekek szülei milyen fokú iskolai végzettséggel rendelkeznek. Az eredmények alapján, látható, hogy a főiskolai, vagy egyetemi diplomával rendelkező szülők vannak a legmagasabb arányban 39,3%. Őket követi a gimnáziumi érettségivel rendelkezők 25%-kal, valamint a szakközépiskolai érettségivel rendelkezők 14,3%-a. A gyermeket nevelő szülők válaszai alapján, csak kevesen rendelkeznek a fent említettekhez képes alacsonyabb iskolai végzettséggel. Mint a befejezett nyolc általános, vagy a kevesebb mint nyolc általános. Az eredmények alapján úgy vélem, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező szülők, sokkal pozitívabb hatással bírnak a gyermekek szókincsének fejlődésére is, hiszen sokkal választékosabban fejezik ki magukat.



15.ábra: Gyermek beszédének fejlődése milyen ütemben zajlott?

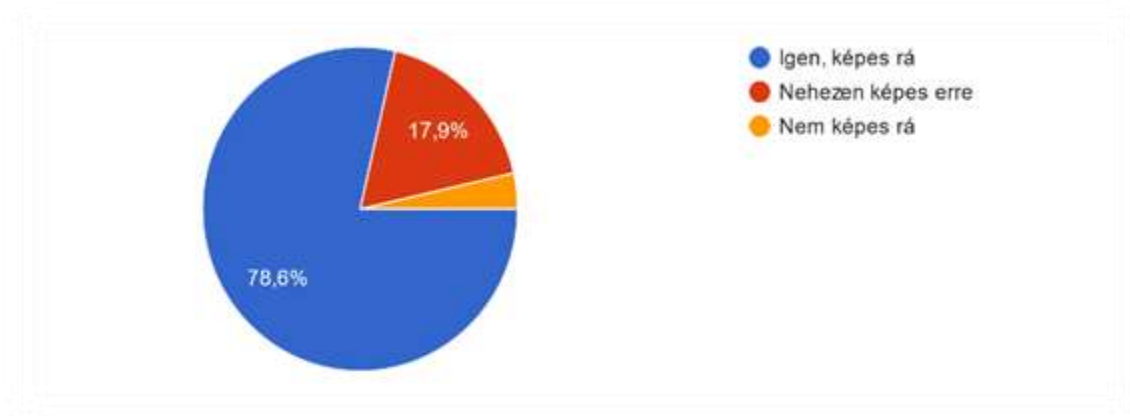
A második kérdésem, arra irányult, miszerint a gyermekek beszédfejlődése normál ütemben zajlott vagy sem. A kapott válaszokból kiderült, hogy összességében a gyermekek beszédfejlődése normál ütemben zajlott a szülők válaszai alapján. A válaszadók, mintegy 85,7%-a szerint normál ütemű fejlődést tapasztalt gyermeke beszédének fejlődésével kapcsolatban. Ezzel szemben azonban a válaszokból kiderül, hogy a normál ütemtől eltérő beszédfejlődés a 6-8 éves gyermekekre vonatkozóan csupán csak 14,3%. Az adatok alapján ez rendkívül biztató arány, hiszen látható, hogy jóval magasabb a normál ütemű fejlődést mutató gyermek, a nagycsoportos gyermekek szülei szerint is.



16.ábra: Nyelvtanilag helyesen beszél?

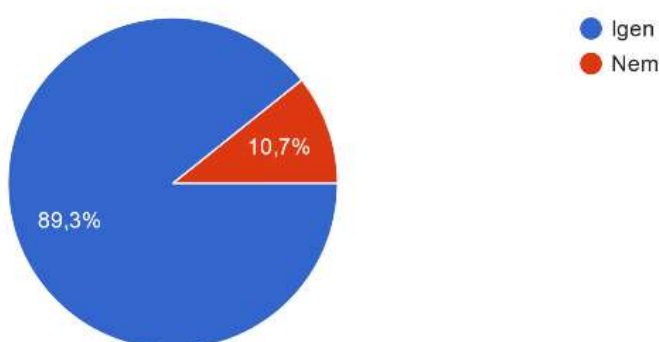
Harmadik kérdésemmel arra volt kíváncsi, hogy a megkérdezett szülők hány százaléka véli úgy, nagycsoportos gyermeke nyelvtanilag helyesen beszél. A kérdőívből kinyert eredmények alapján a megkérdezett szülők 85,7%-a jelölte be az igen válaszlehetőséget. Tehát, hogy gyermeke nyelvtanilag helyesen beszél. Úgy vélem, hogy ez az adat teljes mértékben relevánsnak mondható. Hiszen a gyermekeknek az iskolába lépés küszöbén, már képesnek

kell lenniük, anyanyelvük nyelvtanát, beszédükben teljes mértékben, vagy csak kevés hibával elsajátítani, ugyanis erre fog majd épülni az írás-olvasás elsajátítása a későbbiekben.



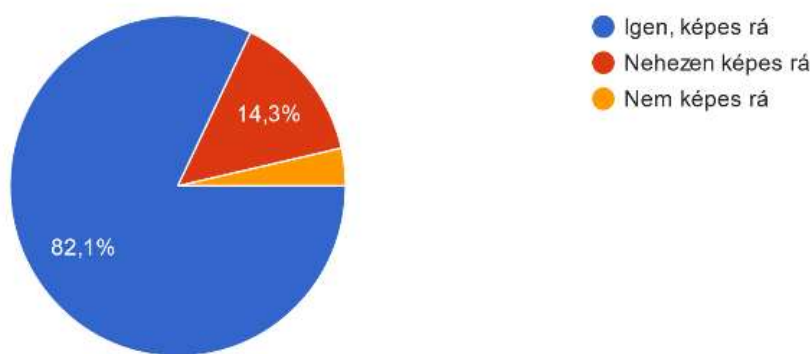
17.ábra: Képes a párbeszédben, társalgásban egyenrangú félként részt venni?

Negyedik kérdésem feltételénél, arra szerettem volna választ kapni, hogy a 6-8 éves korú gyermekek képesek-e a párbeszédben, illetve társalgásban egyenrangú félként részt venni. A megkérdezett szülők 78,6%-a tapasztalta úgy, hogy gyermeke képes a beszélgetések folyamán részt venni a társalgásban. Ebből pedig arra következtetek, hogy mindezt nem csak az otthoni közegben teszi, hanem vélhetőleg az otthoni közegetől eltérő helyzetekben, szituációkban is egyaránt. Úgy gondolom, azok a szülők, akik már ebben az életkorban elkezdik egyfajta önállóságra nevelni gyermekeiket, s bevonják a beszélgetésekbe, akár a felnőttekkel való beszélgetésekbe is. Sokkal szélesebb skálán tud mozogni szókincsüknek száma, azokkal a gyermekekkel szemben akiket ezekből a társalgásokból kihagynak, mondván ez vagy az a téma nem tartozik rájuk.



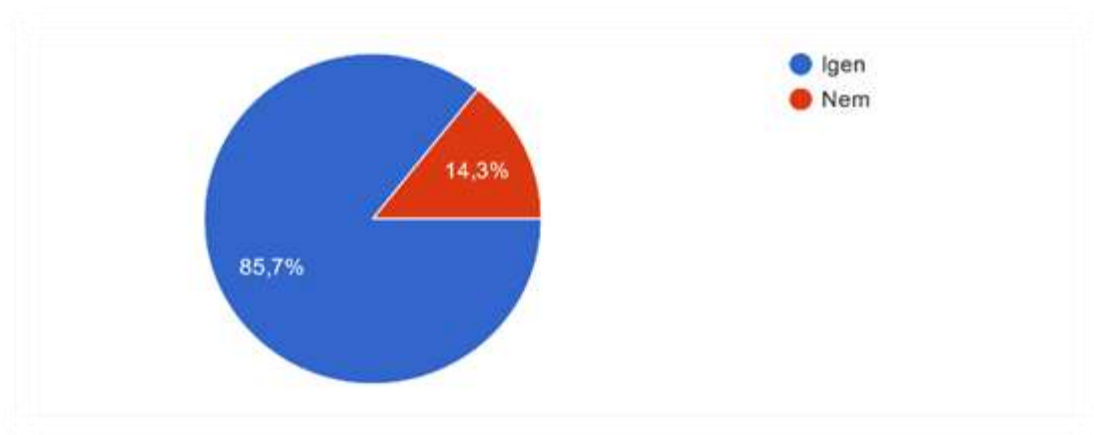
18.ábra: Közléseit rugalmasan módosítja a partner igényeihez?

Az ötödik kérdésnél arra a kérdésre kerestem a választ, miszerint a nagycsoportos gyermekek közléseiket rugalmasan módosítják a beszélgetőpartner igényeihez vagy sem. A szülők válaszait elemezve, a nagycsoportos gyermekek 89,3%-a képes erre, továbbá vélhetőleg további kérdésekre választ adni. Illetve maga is képes kérdéssort intézni a beszélgetőpartneréhez, mindemellett pedig figyelmesen végighallgatni a vele beszélgetést kezdeményező felet. Ebből a továbbiakban azt is feltételezem, hogy a gyermekek ép hallással, beszédészleléssel és beszédértéssel rendelkeznek, amely szintén nagyon fontos és elengedhetetlen lesz az olvasás elsajátításához. Mindemellett pedig a kellőképpen bő szókincs és a közérthető, megfelelő szerkezetű mondatok megfogalmazása sem okoz majd problémát számukra.



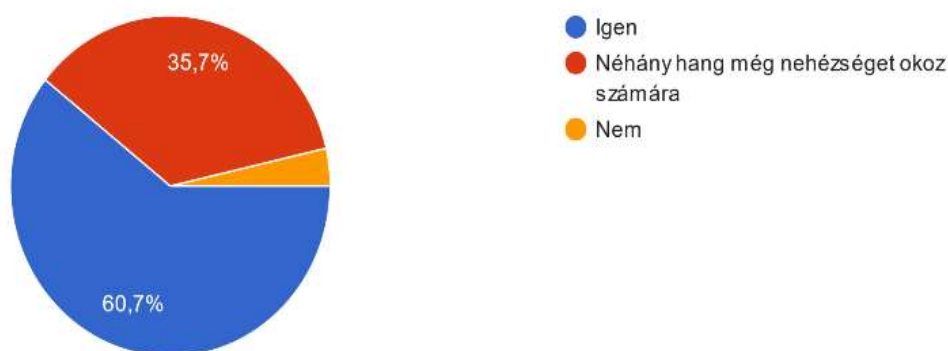
19.ábra: Képes a beszédét különböző célokra használni?

Hatodik kérdésem válaszait vizsgálva arra szerettem volna választ kapni, hogy a gyermekek ebben az életkorban képesek-e a beszédüket különböző célokra használni. Mint például információ közlésre és szerzésre, illetve érzelmeik, szükségleteik kifejezésére. Az eredmények alapján leírható, hogy a nagycsoportos gyermekek 82,1%-a képes céljainak hangot adni és előszeretettel használja is a beszéde adta lehetőségeit erre. Ez az eredmény egyáltalán nem lepett meg, sokkal inkább megerősítés nyert, hogy a 6-8 éves gyermekek beszéde, erre a korra rendkívül fejlett. Hiszen a nyelvi kifejezések bősége lehetőséget biztosít számukra, hogy anyanyelvük kifejezéseit különböző helyzetekben és szituációkban bátran használni tudják.



20.ábra: Kívülről tud verseket, mondókákat, énekeket?

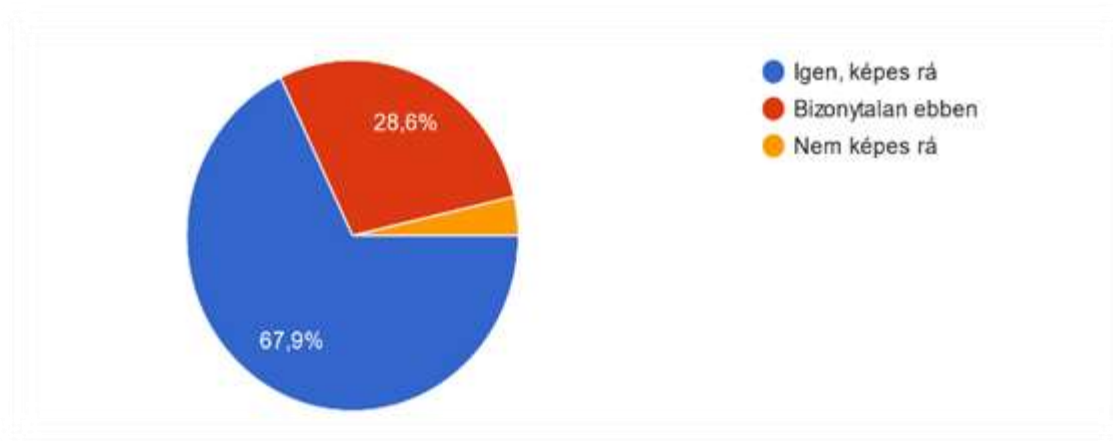
A hetedik kérdésem, miszerint a 6-8 éves gyermekek kívülről tudnak verseket, mondókákat, illetve énekeket, megerősítést nyert, hiszen a szülők válaszait elemezve az igen válaszlehetőséget mintegy 85,7% jelölte meg. Ebben az életkorban nagyon jelentős szerepe van a mesék világának, verseknek, mondókáknak és az énekeknek, a gyermekek fantáziavilága ekkor éli virágkorát. Így nagyon fontos, hogy a szülők is rendszeresen ösztönözzék őket a előszóban történő beszédre, otthon is, amelyeket akár verseken, mondókákon és különböző gyermekdalokon keresztül is gyakorolhatnak. Az eredményekből pedig valószínűsítem, hogy a szülők többsége erre jelentős hangsúlyt fordít.



21.ábra: Anyanyelve hangjait elsajátította, kiejtése tiszta?

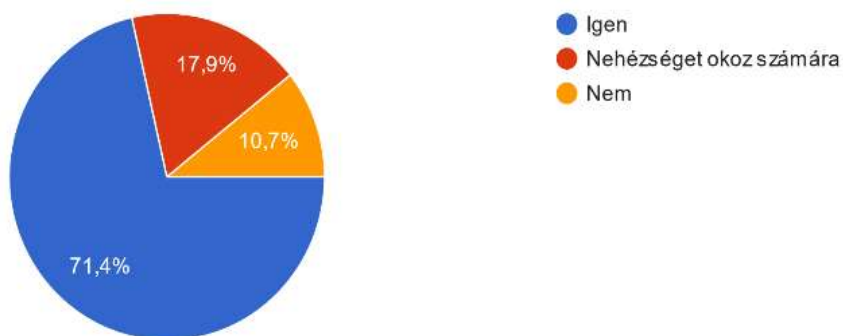
Kérdőívem nyolcadik kérdése arra irányult, hogy a nagycsoportos gyermekek anyanyelvük hangjait elsajátították-e, továbbá kiejtésük mennyire tiszta. Erre a kérdésre a szülők 60,7%-a adta az igen válaszlehetőséget. Tehát, hogy gyermekük a használt anyanyelvük hangjait teljes mértékben elsajátította, kiejtésük, artikulációjuk tiszta. Ezzel szemben 35,7% ítélte meg úgy, hogy gyermekük számára néhány hang még nehézséget okoz, továbbá a nem válaszlehetőségre is érkezett válasz, ez utóbbi azonban csak csekély számú adatnak mondható. A kérdőíves

elemzésem idején a nagycsoportos gyermekek életkora nagyjából 6-7 év volt, mindemellett kutatásokból tudjuk, hogy ebben az életkorban például a pöszeség, mint logopédiai kórkép a gyermekek 39-42,7%-nál áll fenn. Ebből pedig azt a következtetést vonnám le, hogy a megkérdezett szülők gyermekeinél artikulációs zavarról lehet szó. Azonban, hogy ezen kívül más probléma húzódik-e a háttérben, azt egy következő elemzés tárhatná fel teljes bizonyossággal.



22.ábra: Képes a szó első hangzóját megnevezni?

Kilencedik kérdésemre, miszerint a nagycsoportos gyermekek képesek a szó első hangzóját megnevezni a következő eredményeket lehet lejegyezni. A szülők válaszai alapján a 6-8 éves gyermekek 67,9%-a képes a szavak első hangzóját megnevezni, ezzel szemben a bizonytalan ebben kérdésre, 28,6%-ban érkeztek válaszok. Ez az eredmény nagyon hasonló az előző, nyolcadik kérdés eredményeihez, amelyben szintén a hangokra irányult a kérdés. Az eredményedkből látható, hogy a vizsgált gyermekek több mint fele, tisztában van azzal, hogy az egyes szavak milyen beszédhangokkal kezdődnek. Ezt sok, első sorban indirekt módon történő gyakorlással tovább lehet fejleszteni, annak érdekében, hogy az iskolába lépés előtt, illetve a későbbiekben ez ne okozzon további problémákat számukra.



23.ábra: A téri viszonyokat megérti?

Második kérdőívem tizedik és egyben utolsó kérdése arra vonatkozott, hogy a nagycsoportos gyermekek megértik és tisztában vannak a téri viszonyokkal. Tehát elsősorban például a jobball irányokkal, illetve az alatt, a fölött, a mellett, a mögött és között foglalmakkal. Hiszen ennek a tudásnak birtokába sokkal könnyebben megy számukra például az egyes, a magyar ábécében lévő betűk helyes íráselemeinek, betűinek elsajátítása, irányainak megfigyelése. A válaszadó, 6-8 éves gyermekek szülei 71,4%-ban vélekedtek úgy, hogy gyermekük ismeri ezeket a fogalmakat, amely azt bizonyítja, hogy a gyermekek nagytöbbsége az óvodai nevelés-oktatás során elsajátították és tisztában vannak ezeknek a fogalmaknak jelentésével.

III.5. A kutatás eredményeinek összegzése

A kis- és nagycsoportos szülők nagy segítségemre voltak kérdőíves kutatásomban, hiszen a 4-5 éves gyermekekre vonatkozó kérdőívemet harminchatan, míg a 6-8 éves korú gyermekekre vonatkozót huszonnyolcan töltötték ki, ezzel is segítve munkámat.

Minden összegezve, eme két kérdőíves kutatás nagyon érdekes és hasznos volt számomra. Az eredményekből azt gondolom, hogy a szülők jelentős százaléka figyelemmel kíséri gyermeke beszédének folyamatait. Fontosnak tartják a mesék, versek, mondókák jelenlétét óvodás gyermekeik mindenapjaiban. Ezt az egyensúlyt bízom benne, hogy a későbbiekben is megtartják és gondoskodnak a továbbiakban arról, hogy a nyelvi folyamatok a helyesen megkezdett irányba haladjanak tovább.

A szülők válaszait elemezve a két kérdőív kapcsán, illetve a két korcsoport tekintetében, a kis és a nagycsoportos óvodások beszédfejlődésének alakulásában fellelhetőek párhuzamok, továbbá természetesen különbségek is. Az első hasonlóság melyet kiemelnék az elemzés során a szülők iskolai végzettségére irányul. Az eredmények azt igazolják, hogy mindkét korcsoport esetében a legmagasabb arányban a főiskolai vagy egyetemi diplomával rendelkező szülők állnak. Továbbá a beszédfejlődés ütemének lezajlásában is hasonló adatok születtek, mindkét csoport esetében, a szülők válaszai alapján megközelítette a 90%-ot a normál ütemű beszédfejlődés. Mindemellett mindkét korcsoport szülője fontosnak tartja, és feltehetően rendszeresen mesél, mondókázik gyermekével, amely jótékonyan hat gyermekeik szókincsének gyarapodására.

Úgy vélem, hogy a két kutatás rávilágított arra, hogy a vizsgált gyermekek szókincse, továbbá nyelvi folyamataik, beszédfejlődésük üteme életkoruknak megfelelően zajlik. Azonban észrevehetőek kisebb eltérések, amelyek életkori sajátossággént értelmezhetők.

IV. Interjú óvodapedagógusokkal

Mivel szakdolgozatom témája az anyanyelv fejlődése, illetve a szókincs formálódása, alakulása óvodás korban, így mindenképpen szerettem volna óvónőket is megkérdezni, arról, ők, hogyan vélekednek, mint gondolnak a jelenlegi, illetve a korábbi helyzetről. Kíváncsi voltam véleményükre, tapasztalataikra. Céлом pedig az volt, hogy feltérképezzem az óvodáskorú gyermekek szókincsének helyzetét, a megkérdezett óvónőkkel folytatott beszélgetésen keresztül. Illetve, hogy választ kapjak milyen módszerekkel járulnak hozzá a foglalkozások alkalmával, ahhoz, hogy a gyermekek szókincsa fejlődjön az óvodába lépéstől, egészen az iskolába lépésig tartó három-négy év alatt. Továbbá, hogy a szülők együttműködnek, megfogadják-e tanácsait, annak érdekében, hogy az esetlegesen fennálló problémás helyzet javuljon, a folyamatot támogatják-e gyermekük fejlődése érdekében.

Az interjút Karádon készítettem el, 2022. december 8-án, személyes jelenléttel. Tschepen Andreával, aki immáron kisebb megszakításokkal 1988 óta tevékenykedik ebben a szakmában, illetve magyar nyelv- és irodalom tanár szakos végzettséggel is rendelkezik. Valamint Denke Boglárkával, aki 2022-ben szerezte óvodapedagógusi diplomáját, és szeptembertől állt munkába a helyi, Karádi Napközi Otthonos Óvodában.

Előre megírt kérdéseket tettem fel a két interjúalanynak, a beszélgetést pedig hangrögzítőn is rögzítettem, annak érdekében, hogy szó szerinti válaszokat tudjak majd elemezni a későbbiekben.

Kérdések (interjúalany 1)

1. Mióta van a pályán?
2. Hogy látja a gyermekek beszédfejlődésének alakulását a korábbi évekhez képest? Miben tér el, ha eltér?
3. Mit gondol ez mitől alakulhatott így, milyen befolyásoló tényezők játszhattak közre?
4. Milyen eszközökkel, módszerekkel járulhat hozzá egy óvónő a gyermekek beszédfejlődésének és szókincsének gyarapodásához?
5. Ezek közül melyeket alkalmazza a foglalkozások ideje alatt?
6. Hogy látja a befektetett munka jövedelmező?
7. A szülők kérnek tanácsokat, kérdéseikkel felkeresik Önt? Tanácsait megfogadják, együttműködnek Önnel e tekintetben?

Az interjú elemzése

Hivatalosan 1988-ban, azaz kicsivel több mint 34 éve kaptam meg óvodapedagógusi diplomámat. Emellett az évek alatt tanárnő is lettem, magyar nyelv- és irodalom tanárként is dolgoztam majdnem 15 évig. Ez a közel harmincöt év elegendő volt, ahhoz, hogy lássam a gyermekek beszédfejlődésének folyamatát, alakulását. Nagyon érdekes, hiszen például már az egykori óvodásaim gyermekei járnak hozzám, tehát ez egy generációs dolog is, nagy eltérések vannak, és azt gondolom, hogy nem jó irányba – mondja Tschepen Andrea.

Hozzáteszi, régen, tapasztalatai alapján nem, vagy csak nagyon kevés példa volt arra, hogy nem beszéltek, illetőleg nem érthetően beszéltek a gyermekek, továbbá szókincsükkel sem volt gond a korábbi években, évtizedekben. Ez talán arra vezethető vissza, hogy otthon azért csak mondókáztak velük, meséltek, énekeltek nekik, tehát sokkal több volt a szülő-gyermek kommunikáció régebben, mint napjainkban. Ez az idő múlásával egyre rosszabb irányt vett, a másik pedig az, hogy a média térhódítása sem pozitív irányba mozdította el ezt az egészet. Van egy olyan esetünk, illetve a csoportomba jár egy gyermek, akinek beszéde egészen sajátosan alakult. Szerencsére jár hozzánk az óvodába logopédus, így meg tudtam kérdezni mi okozhatja a problémát, hiszen én nem vagyok ilyen téren szakember, gondoltam megkérdeztem az okokat. Az a választ kaptam, hogy egyértelműen a televízió hatása. Hiszen nincs szinkronban a hang a szájmozgással és az artikulációval, a gyermek pedig ezeket nézi, hozzá pedig nem beszélnek annyit, így egy teljesen rossz artikulációs képet lát. Ennek következtében nem tudja jól ejteni a hangokat, és a szavakat is érdekesen rakja össze ezáltal. Kezdetben alig értettük meg mit

szeretne közölni velünk. Szerencsére sokat fejlődött, de egyértelműen a televízió hatása volt az oka, hogy az ő beszéde ennyire rosszul alakult.

Az általános iskolában eltöltött évek alatt, mint magyar nyelv- és irodalom szakos tanár, láttam az imént elmondottakra visszavezethető eseteket. Illetve nagyon kiütközött, hogy alig tudnak írni és olvasni a gyermekek, ennek oka, mindenképp a családban gyökerezik véleményem szerint. 0-3 éves korig kellene azokat a dolgokat megtenni, és segíteni a gyermeknek, amelyekkel ezeket a problémákat javarészt ki lehetne küszöbölni. Nem mondom, hogy ez teljes mértékben a szülők hibája, de ez egy társadalmi folyamat is egyben.

Olyan esettel is találkoztam, ahol úgy kerültek csoporton belül, egyszerre négyen óvodába, hogy egyáltalán nem beszéltek. Megkésett beszédfejlődésűek voltak, mi óvónők próbáltuk, sok mondókázással, énekléssel, versikézéssel beindítani a folyamatot, illetve a közösség hatásával. Sokat beszéltünk hozzájuk, a társaik is sokat beszéltek hozzájuk, erre egyébként ösztönöztük is a csoport többi tagját.

Így beindult a beszéd, végül is minden jól alakult, de például 20-25 évvel ezelőtt ilyen elő sem fordult, csak ritka példákat láthattunk erre.

A leggyakoribb beszédhiba melyet pályám során tapasztalta, a pöszeség. Néhány hangot nem tudnak tisztán kiejteni a gyermekek, ez a legjellemzőbb, illetve a megkésett beszédfejlődés, arányában ahogy haladtunk előre. Évekkel ezelőtt ezekből is csak egy, maximum kettő fordult elő. Most már, ahogy mondtam is, sokkal több példát látunk erre, csoportonként három-négy gyermeknél is előfordulhatnak ilyen jellegű problémák. Ahogy tapasztaltam a kritikus hangok, amelyek nehézséget okoznak az R, S, K és a D hangtévesztések, hancserék.

Mindemellett a mai gyermekeknek a szókincs készletükkel vannak problémáik, nagyon alacsony, szegényes a szókincsük. Ez pedig egyértelmű, hogy az ingerszegény környezetnek a hatására alakult így.

Arra irányuló kérdésemre, hogy milyen konkrét módszereket alkalmaz a foglalkozások alatt a következőket mondta. Konkrét módszereket tekintve, melyeket én alkalmazok az az éneklés, tehát énekkel tudtam beindítani a beszédét olyan gyermeknek, aki egyáltalán nem beszélt, (neki egyébként más problémája is volt). Én úgy látom, hogy az ének a ritmus, a szöveg, amik együtt vannak nagyon jó módszer erre, illetve arra, hogy gyarapítsuk a gyermekek szókincsét. Arról se feledkezzünk meg, hogy az éneklésnek van egy olyan érzelmi töltete, ami sehol máshol nem tapasztalható, egyfajta pluszt tud adni. Tehát nagyon jók a versek, mesék,

mondókák erre a célra. Mindig az elejéről kezdem, a dajka mondókákkal, úgynevezett kis mondókákkal, minnél kisebb a gyermek ez az életkorától is függ. Rengeteg ének, és nem csak az óvodai tananyagos énekekkel, hanem a népdaloktól kezdve az olyan műdalokig, melyek, nyilván értéket is adnak, ahol a szöveg is, olyan, hogy értéket ad. Tehát főként ezeket alkalmazom és ezekkel dolgozom. Mindezek mellett pedig a bábozás az, amit még megemlítenék. Az a gyermek is megszólalt a bábnak, aki nekem nem, ez is egy érdekes a gyermeki világképből fakadó dolog. Ők sokkal szívesebben társalognak egy mesebeli figurával, mint egy úgymond ismeretlen személlyel, mert addig minket nem látnak, amíg be nem kerülnek az óvodába.

Nekem ezek váltak be, innen pedig fokozatosan a magyar gyermekirodalom verseit, népmeséit alkalmazom, ott is korosztályokra lebontva természetesen, attól függően, melyik korcsoportnak mi való. Én ebben látom a beszédfejlődésnek beindulását, illetve a szókincs gyarapodását. Mindezek mellett megemlíteném a közösséget is, hiszen ott többen vannak, akik szépen beszélnek. Van szókincsük, látszik a családi háttér támogatása és a társak egymásra is nagyon jó hatással tudnak lenni.

A befektette munka azt gondolom, hogy egyértelműen igen, jövedelmező és megéri befektetni azt a rengeteg energiát.

A szülők nagytöbbségben kérdeznek és érdeklődnek, volt rá példa, hogy a szülő is, érezte, valami nincs rendben. Például több olyan szülői értekezletet tartottam, ami a beszédfejlődésről szólt. Pontosan ezért. Próbáltam őket rávezetni, megvilágítani nekik ezt a dolgot, hogy csak, akkor fog a gyermek beszélni, ha meg van a szoros anya-gyermek kontaktus. Szájról szemtől-szembe, sokat kell velük beszélni, hagyni kell, először hadd halandzsázzanak, mondogassák a magukét, majd erre rákapcsolódni. Azt azért tudni kell, ehhez a szülővel is ki kell alakítani egy olyan szintű bizalmi kapcsolatot, hogy elfogadjon téged. Ha viszont ez nem alakul ki akkor fejre is állhatsz, akkor sem fog együttműködni. Muszáj velük olyanfajta kapcsolatot kialakítani, hogy elfogadják azt, amit mondasz, és én a 34 év alatt csak nagyon kevés negatív tapasztalatot tudok mondani ebben a tekintetben. Egy kezemen meg tudom számolni, amikor annyiban hagytam a dolgot, mert a szülő nem volt együttműködő, de a szülők nagytöbbsége, jött és kérdeztek. Többnyire úgy gondolom, meg is fogadták a tanácsaimat. Ezt nyilván nem mindig lehet százszázalékosan nyomon követni. A gyerekeken viszont látszott a fejlődés.

Kérdések (interjúalany 2)

1. Képzése alatt milyen ismeretekkel gazdagodott a beszédfejlődés menetéről, illetve az egyes beszédhibákról?
2. Mint pályakezdő, milyen típusú gyerekekkel találkozott, beszédfejlődés és beszédhibák tekintetében?
3. Milyen eszközöket, módszereket alkalmaz, annak érdekében, hogy a gyermekek szókincsé gyarapodjon? Új, innovatív módszerekkel, vagy hagyományos módon dolgozik?
4. Mit gondol a szülők iskolázottsága befolyásoló tényezőként hat a gyermekek beszédfejlődésére irányulóan?
5. Hogy látja, milyen a szülők hozzáállása, hogy viszonyulnak Önhöz, mint pályakezdő óvodapedagógushoz?

Az interjú elemzése

Képzésem alatt a beszédfejlődés menetéről, nagyon részletesen nem tanultunk, volt ugyan gyógypedagógia óráim, ez egy félév volt, itt átfogóan beszéltünk szinte mindenről. Sok esetben, főleg most, hogy elkezdtem dolgozni látom, hogy ez az egy félév nem feltétlenül volt elegendő. Beszéltünk majdnem minden kórképről, mint a pöszeség, dadogás, szelektív mutizmus – amivel később is találkoztam a gyakorlatom során –, de csak érintőlegesen vettük ezeket, néhány példával kiegészítve. Kissé hiányolom is ezt, jó lett volna, ha mélyebben betekintünk ezek mögé. Fontos lenne, és ezt most mégjobban így érzem, hogy elkezdtem dolgozni a szakmában – vélekedik Denke Boglárka.

Kértem, hogy beszéljen arról, milyen típusú gyerekekkel találkozott, mint pályakezdő. A mi csoportunkban – ez háromtól, négyéves korú gyerekeket jelent – elég sok, azt mondanám, hogy megkésett beszédfejlődésű gyermek van, a szókincs hiány még, ami tapasztalható, nagyon jelentősen van jelen. Illetve tizennyolcból, maximum öt gyermeknek van elegendő szókincskészlete. Három gyermek jár a csoportomban, akik már egy évet jártak óvodába, ők maradtak vissza, szókincsük egyébként, azt mondom mostanra már rendben van. A tanév elején készítettek velük szókincs tesztet, hogy felmérjék a helyzetüket. Az óvodába kijáró gyógypedagógus vette fel velük a tesztet, és a kiértékelést nemrég kapták meg, körülbelül egy héttel ezelőtt. Ezért tudom ezt ennyire biztosan állítani.

Vannak beszédhibás gyermekek is, hangokat cserélnek fel (paralálizások), mindemelett van egy gyermek, aki a hangcserék mellett hadar is. Beszéde gyors, siet és nem tudja helyesen

kiejteni a szavakat. Nála szoktam alkalmazni, hogy lassabban mondókázunk, lassabban mondunk ki mindent. Azt vettem észre, hogy egy idő után alkalmazkodik, tehát képes arra, hogy lassítson, de alapvetően a gyorsabb tempó a megszokott számára. Ilyenkor a mondókákhoz, versekhez tapsolunk is, hogy az egyenletes lüktetést is bevonjuk. A zenei fejlesztés során a gyors-lassú tempót szoktam váltogatni, gyakoroltatni velük. Valamint a testnevelés foglalkozásokba is beintegrálom ezeket. Például a „Lassan jár a csigabiga” című dalocska erre kiváltképpen alkalmas. Halkan és hangosan is el szoktuk mondani.

Többek közt én is a mondókákat, a verseket és a dalokat alkalmazom a munkám során, illetve a foglalkozások alkalmával a szókincs bővítésének érdekében. Valamint bábozni is szoktam nekik, egy-egy mesét feldolgozva. A foglalkozásokat többnyire, úgy építem fel, hogy legyen egy kerete, tempója, beszélgetünk, aztán éneklünk, a lassú-gyors tempót vesszük előre, majd a halk-hangos váltogatása következik, a legvégén pedig már csak suttogunk. Többnyire minden területet bevonva tevékenykedünk. Ez főleg a lecsendesítésre alkalmas, például étkezések előtt.

Arra kérdésemre, hogy mit gondol a szülők iskolázottsága befolyásoló tényezőként hat-e a gyermekek beszédfejlődésére irányulóan, a következő választ adta. Bizonyos mértékben igen. Hiszen például a diplomával rendelkező szülők választékosabban beszélnek, több minden tudnak az őket körülvevő környezetükről a világ dolgairól, történeiről. Szemben azokkal a szülőkkel, akiknek a nyolc általánoson kívül, magasabb iskolai végzettségük nincs, nem képesek nyitni a külvilág felé, vagy csak nagyon kevesen közülük. Úgy gondolom sokkal szűkebb az a tudáshalmaz, melyet a gyermekeiknek tudnak közvetíteni a mindennapokban, az otthoni közegben.

A szülők, fiatalkorom ellenére úgy vélem, elfogadtak. Szerencsém van hiszen helyi vagyok, mindenki ismer, általános iskolai osztálytársaim gyermekei most hozzám járnak a csoportba. Én azt gondolom, hogy a szülők nagyon együttműködőek velem, jó a viszonyunk. Bárán keresnek telefonon, üzenetben, jelzik, ha gyermekük nem jön óvodába, valamilyen okból kifolyólag, például betegség, vagy utazás miatt. Problémáikkal, kérdéseikkel is megkeresnek, de én is szoktam őket bátorítani, hogy nyugodtan, keressenek fel. Azt vettem észre, hogy tényleg elfogadtak és meg is fogadják tanácsaimat, bármivel kapcsolatban. Sokan örülnek a fiatal, lendületes, kreatív oldalamnak.

IV.1. Az interjúk összegzése

Az interjú elkészítése, az interjúalanyokkal való beszélgetés rendkívül izgalmas volt számomra. Érdekes volt hallani, hogy milyen tapasztalatokkal rendelkeznek és módszereket alkalmaznak. Az is nagyon figyelemre méltó véleményem szerint, hogy miként látja első interjúalanyom az évekkel ezelőtti és a jelenlegi helyzetet.

Igazán hasznos volt számomra elkészíteni ezeket az interjúkat, főleg, hogy konkrét esetek és példák is szóba kerültek a beszélgetés során. A módszerek tekintetében, különösen jó látni azt, hogy ami évekkel ezelőtt is bevált és megfelelő módszernek/módszereknek bizonyultak, ma is tökéletesen tudják alkalmazni, ebben a felgyorsult, kapkodó világban.

Tiszteletre méltó, hogy Andrea milyen lelkesedéssel beszél ezekről a dolgokról, és mennyire a szívén viseli a gyermekek állapotát. Mindent megtesz azért, hogy a gyermekek fejlődjenek, beszédfejlődésük beinduljon, szókincsük gyarapodjon. Boglárka pedig ezeket tovább erősíti, mint fiatal óvodapedagógus.

V. Szakdolgozat összegzése

Szakdolgozatomhoz mindenekelőtt a tanulmányaim során elsajátított ismereteket használtam fel. Emellett témámhoz elsősorban magyar szakirodalmak áttekintése nyújtott nagy segítséget, kiegészítve külföldi szakirodalmakkal is annak érdekében, hogy dolgozatom szakszerű és pontos legyen. A szakirodalmi háttér leírása több részből épül fel, kutatók elméleteit tanulmányozva és kutatásaikkal alátámasztva jegyeztem le a nyelvelsajátítás, a mentális lexikon izgalmas, bonyolult folyamatait és rendszerét. Mindemellett pedig kitértem a nyelvfejlődés szakaszaira, az óvodáskori beszéd, a szókincsfejlődés legfontosabb jellemzőire, valamint az iskoláskori szókincs fejlődésére is.

A továbbiakban szakdolgozatom részét képezi egy saját kutatás, melyet a Meixner Ildikó által kidolgozott szókincs-, szótanulás vizsgálattal végeztem el, amely által rendkívül sok tapasztalattal gazdagodhattam. Mélyebb betekintést engedett a kutatásom elemzése során folytatott eredmények leírása abba, hogy a kis- és nagycsoportos óvodások szókincsé milyen állapotban van, illetve, milyen jellegzetességek jellemzik e két csoportot. Kutatási kérdéseimmel és az ezekre kapott válaszokkal tovább gyarapíthattam tudásomat. Emellett még egy további kutatást is végeztem. A 4-5, valamint a 6-8 éves gyermekek szüleivel lefolytatott, kérdőíves felméréssel is sok kérdésre választ kaphattam. Volt olyan kérdés, melyet elemmezve őszintén meglepődtem, ezzel is rengetek információval lettem gazdagabb.

Szakdolgozatom tartalmaz még óvónőkkel folytatott interjúkat is. Ezek segítségével több nézőponton keresztül pillanthattam be a gyermekek óvodában eltöltött éveire, fejlődésmenetükbe, természetesen a szókincs alakulását előtérbe helyezve. Emellett több fontos kérdésre is választ kaphattam a beszélgetések során.

Örömmel tölt el, hogy olyan témát választhattam, amelynek feldolgozása, leírása, elemzése és kutatása izgalmas számomra. Nem utolsó sorban pedig hozzájárult ahhoz, hogy még több ismeretet szerezzek és tájékozottabbá váljak a témával kapcsolatban.

Jövőbeli terveim között szerepel, hogy a logopédiai szakmában helyezkedhessek el és dolgozhassak benne, ezt az álláspontot pedig szakdolgozatom megírása csak tovább erősítette bennem.

VI. A szakdolgozat tartalmi kivonata

Az anyanyelv fejlődése, a szókincs formálódása óvodás korban

Széles Csenge Emese

Gyógypedagógus képzés, nappali tagozat

Neveléstudományi intézet

Dr. Demeter Gáborné PhD, adjunktus

Magyar Agrár és- Élettudományi Egyetem, Kaposvári Campus

Szakdolgozatomban szerettem volna részletes betekintést kapni, feltérképezni és megvizsgálni a szakirodalmi háttér feldolgozásával a nyelvelsajátítás, továbbá az óvodás korú, gyermekek szókincsének folyamatait, nyelvi szerkezeteit, illetve változásait. Az elméleti háttér feldolgozásával pedig az egyes kutatók elméleteit elemezni és összevetni. Ezen kívül pedig választ szerettem volna kapni különböző kérdésekre is, amelyekből következtetéseket vonhatok le a témával kapcsolatban.

Mindemellett szándékomban állt véghez vinni egy saját kutatás is, melyhez a Meixner Ildikó által kidolgozott szókincs-, szótanulás vizsgálat volt segítségemre elemzésem során. Több szempontot is figyelembe vettem a kis- és nagycsoportos gyermekek szókincsének aktuális helyzetével kapcsolatban. Majd az eredményeket e szerint elemeztem, írtam le és vontam le következtetéseket, valamint kaptam választ kutatási kérdéseimre is. Maga a kutatás folyamata nagyon izgalmas és érdekes volt számomra. Mindemelett pedig az értékelés során az is kirajzolódott, hogy a két vizsgált csoport között milyen különbségek vannak, a beszédfejlődés tekintetében.

További kutatásom részét képezték azok az online kitöltendő kérdőívek, melyeket a kis- és nagycsoportos gyermekek szülei körében osztottam meg. Szerettem volna a szülők oldaláról is megvizsgálni a gyermekek átfogó nyelvi sajátosságait. A kérdések által sok mindenre választ kaphattam, azonban biztosan lehetne még mélyebben vizsgálni valamennyi kérdést, amely pontosabb képet adhatna az általam felvetett kérdésekre.

Végezetül pedig szakdolgozatom utolsó részét képezik azok az interjúk, melyeket óvodapedagógusokkal vettem fel. Nagyon hasznos volt számomra hallani, hogy ők milyen módszerekkel, eszközökkel és technikákkal dolgoznak azért, hogy a gyermekek fejlődését elősegítsék óvodás éveik során.

VII. Felhasznált irodalom

- Babarczy Anna, Lukács Ágnes, Pléh Csaba (2014): *Pszicholingvisztika, A nyelvvelsajátítás elméleti modelljei*, In.: 445-481.p. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Balázsne Szűcs Judit, Porkolábné Blaogh Katalin, Szaitzné Gregorits Anna (2009): *Komplex prevenció óvodai program - Kudarc nélkül az iskolában*. In.: 432.p. Trefort Kiadó.
- Dr. Büki György, Dr. Gallai Mária, Dr. Paksy László (2004): *A pszichomotoros fejlődés zavarainak felismerése és ellátása az alapellátás gyakorlatában. 2.sz. Módszertani levél*. OGYEI.
URL: <https://www.babanet.hu/tarsalgo/attachments/1229632646.9527.pdf>
(2022.12.12.)
- Michael Cole, Shelia R. Cole (2006): *Fejlődéslélektan*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Diószegi Emese (2009): *A gyermeknyelv és elsajátítása*. Debrecen.
- Fehérné Kovács Zsuzsanna (2009): *A beszédzavarok logopédiai rehabilitációjáról, avagy milyen is a beszéd fogyatékosok rehabilitációja? Fejlesztő pedagógia*. In.: 39-47.p.
- Hajtó Krisztina, Lengyel Anna, Sósne Pintye Mária, Szabó Mariann, Tóth Anikó (2019): *Lépések*. Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft. Budapest. In.: 394.p.
URL: https://gyermekut.hu/pdf/Lepesek_II_e-verzio.pdf (2022.12.12.)
- Fazekas Károly, Köllő János, Varga Júlia, Herczog Mária (2008): *Zöld könyv – A magyar közoktatás megújításáért. A kora gyermekkori fejlődés elősegítése*. ECOSTAT. Budapest. In.: 33-52.p.
URL: <https://mek.oszk.hu/08200/08222/08222.pdf> (2022.12.14.)
- Kereki Judit (2015): *Kliensút Kalauz*. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Budapest.
- Libárdi Péter (2017): *A mentális lexikon több szempontú vizsgálata*. Doktori Disszertáció. Budapest.

URL: https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/33448/DISZ-SZERT%C3%81CI%C3%93_Lib%C3%A1rdi_P%C3%A9ter_2017.pdf (2022.12.14.)

- Elena Lieven (2010): *Input and first language acquisition: Evaluating the role of frequency*. In.: 2546-2556.p.

URL: https://www.eva.mpg.de/documents/Elsevier/Lieven_Input_Lingua_2010_1552737.pdf (2023.01.10.)

- Macher Mónika (2016): *Szóaktiválási és szótanulási folyamatok működése tanulásban akadályozott gyermekeknél. Gyógypedagógiai szemle 44.4*, 257-269.p.

URL: http://epa.oszk.hu/03000/03047/00073/pdf/EPA03047_gyogyped_szemle_2016_04_257-269.pdf (2023.01.10.)

- Neuberger Tilda (2017): *A szókincs alakulása a beszédfejlődésben*. ELTE EÖTVÖS KIADÓ. Budapest. In.: 121-140.p.
- Bóna Judit (2017): *Új utak a gyermeknyelvi kutatásokban* ELTE EÖTVÖS KIADÓ. Budapest. In.: 121-140.p.

URL: https://www.eltereader.hu/media/2017/11/Bona_Gyermeknyelv_READER.pdf (2023.01.10.)

- Ranschburg Jenő (2009): *Szülők könyve-A fogantatástól az iskolakezdésig*. Szekszárd: Saxum Kiadó Bt. Szekszárd. In.: 471.p.
- Tomasello M. (2003): *Constructing language. A language based theory of language acquisition*. Harvard University Press. Cambridge.
- Cs. Czachesz Erzsébet (2014): *A szókincs és az olvasás kapcsolata az iskoláskor előtt – Olvasáspedagógia*. In.: 64-72. p.

URL: https://epa.oszk.hu/03300/03300/00020/pdf/EPA03300_konyv_es_nevel_2014_2_064-072.pdf (2022.01.18.)

- Bozsik Gabriella: *Szókincsfejlesztés az anyanyelvi órákon – feladatlapokkal és szótárakkal*. In.: 7-28. p.

URL: http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/3318/1/7-28_Bozsik.pdf (2022.01.18.)

- Kuncz Eszter (2007): *A Meixner-féle szókincs-, szótanulás-vizsgálat bemutatása, alkalmazásának lehetőségei*. Szakszolgálati füzetek. Fogyatékos Gyermekek, Tanulók Felzárkóztatásáért Országos Közalapítvány. Budapest. In.: 31.p.

URL: <https://doksi.net/hu/get.php?lid=15725> (2022.01.18.)

- Ráczné Török Erzsébet, Virág Krisztina (2019): A gyermekek iskolai sikeressége és a szülői nevelés összefüggései. Csongrád Megyei Pedagógiai Szakszolgálat. Szeged.
- Juhász Valéria, Radics Márta (2019): *Hazánkban használt szókinccsmérő eljárások I.*
URL: <https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=771> (2022.01.18.)
- Kérdőívemben felhasznált kérdések: *Koragyermekkorai program.* Állami Egészségügyi Ellátó Központ.
URL: http://www.koragyermekkor.hu/a_gyermek_fejlolese/4_5_ev/kommunikacios_es_nyelvi_kepessegok (2022.12.12.)

NYILATKOZAT

szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Széles Csenge Emese
A Hallgató Neptun kódja: O4IS18
A dolgozat címe: Az anyanyelv fejlődése, a szókincs formálódása óvodás korban
A megjelenés éve: 2023
A konzulens tanszék neve: Pedagógiai kar, Neveléstudományi Intézet, Gyógypedagógia szak

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, s az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

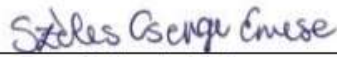
Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a Záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdonkezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe.

Kelt: Karád, 2023. április, 26.



Hallgató aláírása

KONZULTÁCIÓS NYILATKOZAT

Széles Csenge Emese hallgató (Neptun azonosítója: O4IS18) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfólió¹ áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*3}

Kelt: Kaposvár, 2023.04.28.



Belső konzulens